

**AALBORG
UNIVERSITET**

FREMSTILLING AF TROVÆRDIGHED VED BEHANDLING AF VOLDTÆGTSSAGER I RETTEN

Udarbejdet af: Karoline Haugland (20220354)

Kandidatuddannelsen i Kriminologi
4. Semester: Kandidatspeciale 30 ETCS

Vejleder: Annick Prieur
Antal ord: 155.908
Afleveringsdato: 6.maj 2024

FORORD

I forbindelse med udarbejdelsen af nærværende speciale vil jeg først og fremmest takke de interviewede retsaktører for deres engagement og villighed til at stille op til interview. Jeres forskellige perspektiver har bidraget med væsentlig viden til udarbejdelse af specialet.

Til sidst skal der lyde en særlig stor tak til min vejleder Annick Prieur, for altid at stå til rådighed med konstruktiv vejledning, faglig sparring og gode råd hele vejen igennem processen.

God læselyst.

ABSTRACT

This thesis investigates the process of how legal professionals' stage credible testimonies, of both victims and defendants in the context of rape cases. By examining the roles of empathy and stereotypical perceptions of rape, this study sheds light on the complexities of the judicial treatment of rape cases in court.

Rape cases are often characterized by being a word against word situation, due to the frequent lack of witnesses and evidence. Therefore, witness statements often assume a central role, where the credibility assessment, of both the victim and the defendant becomes pivotal. There are several elements that can have an impact on the credibility assessment, whereas past research suggests that credibility assessments are subjectively based, and depend on who is making the assessment, to which subjective emotions and stereotypical perceptions seems to have an impact.

The empirical material in this thesis consists of field observations of six rape trials and interviews with three legal professionals, that contribute with different insights on how legal professionals stage credible testimonies.

This thesis finds that there are various circumstances that can either support or challenge the credibility of both the victim and the defendant, encompassing both general factors and those more specific to cases of rape. The presentation of credibility by the prosecutor and defense attorney revolves around these circumstances. The use of empathy directly influences how they stage credible testimonies by comforting the victim, defendant, and witnesses, as well as by acting as empathetic translators, aiding the court in understanding the motives and rationale behind their actions. Additionally, empathy also impacts the defense attorney's portrayal of credibility, serving as a defense strategy to evoke sympathy and concern for the defendant's situation.

Given that credibility assessments unavoidably involve subjective interpretation, it's inevitable that stereotypical perceptions may influence how credibility is assessed. In staging credibility, prosecutors, and defense attorneys attribute significance to stereotypical perceptions of rape, which is evident in how they navigate in them, indicating some level of awareness of these stereotypes' existence, and ultimately their potential of affecting judges' assessment of evidence and credibility.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING	6
2. PROBLEMFORMULERING.....	7
2.1. AFGRÆNSNING	7
3. PROBLEMFELT	8
3.1. DEL 1: BARRIERER, TILTAG OG STATISTIK	8
3.1.1. Anmeldelsestilbøjelighed.....	8
3.1.2. Tiltag på voldtægtsområdet	8
3.1.3. Fra anmeldelse til dom	9
3.1.4. Anmeldelser, sigtelser og domfældelser	10
3.2. DEL 2: EN SAMTYKKEBASERET BESTEMMELSE OM VOLDTÆGT	14
3.2.1. Baggrund for lovændring	14
3.2.2. Voldtægt efter straffelovens § 216.....	15
3.2.3. Tilregnelighed	16
3.2.4. Bevisbyrde.....	17
3.2.5. Typer af voldtægt.....	17
3.2.6. Udgangspunkt for straf.....	18
4. LITTERATURREVIEW	19
4.1. VIDNEBEVISET	19
4.2. FØLELSERS BETYDNING FOR TROVÆRDIGHEDSVURDERING.....	20
4.3. STEREOTYPE FORESTILLINGER OM VOLDTÆGTS BETYDNING FOR TROVÆRDIGHEDSVURDERING.....	21
5. TEORI.....	24
5.1. EMPATI SOM KOGNITIVT REDSKAB.....	24
5.1.1. Himpathy som strategi.....	25
5.2. MYTEN OM DET IDEELLE OFFER	26
6. METODE.....	27
6.1. DESIGN OG STRATEGI.....	27
6.2. KVALITATIV EMPIRI	27
6.3. OBSERVATIONSSTUDIE I RETTEN	27
6.3.1. Adgang til feltet.....	28
6.3.2. Afgrænsning	28
6.3.3. Etiske overvejelser og rolle i felten.....	29
6.3.4. Feltnoter	30
6.3.5. Præsentation af de observerede sager.....	31
6.3.6. Kodning af feltnoter.....	33
6.4. SEMISTRUKTUREREDE INTERVIEWS	34
6.4.1. Udvælgelse af interviewpersoner.....	35
6.4.2. Interviewguide.....	35
6.4.3. Etiske overvejelser i forbindelse med interview.....	36
6.4.4. Transkribering og kodning.....	36
6.5. KVALITETSKRITERIER.....	37
7. ANALYSE.....	39

7.1.	FREMSTILLING AF FORURETTEDES TROVÆRDIGHED.....	39
7.1.1.	<i>Fremtilling af rationalet bag handlinger.....</i>	<i>41</i>
7.2.	FREMSTILLING AF TILTALTES TROVÆRDIGHED.....	46
7.2.1.	<i>Fremtilling af rationalet bag handlinger.....</i>	<i>47</i>
7.2.2.	<i>Himpathy som strategi.....</i>	<i>52</i>
8.	DISKUSSION.....	54
8.1.	SPCIFIKKE OMSTÆNDIGHEDER	55
8.2.	GENERELLE OMSTÆNDIGHEDER.....	57
9.	KONKLUSION	58
	LITTERATURLISTE.....	60
	BILAGSOVERSIGT.....	63

1. INDLEDNING

Voldtægt er blandt de mest alvorlige lovovertrædelser som retsvæsnets behandler. Alligevel viser forskning at retsvæsnets er udfordret i håndteringen af denne type sager, som blandt andet kommer til udtryk ved en lav anmeldelsestilbøjelighed, store mørketal, sekundær viktimisering og en lav domfældelsesprocent. Tre år efter indførelsen af den samtykkebaserede voldtægtslovgivning er der sket en stor stigning i antallet af anmeldelser og sigtelser på området, hvilket står i skærende kontrast til domfældelsesprocenten. Dette understreger kompleksiteten i forbindelse med behandlingen af voldtægtssager i retsvæsnets (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 9).

Det kan være udfordrende at løfte bevisbyrden i sager om voldtægt. Dette hænger blandt andet hænger sammen med, at der ofte er manglende vidner og beviser, hvilket medfører at der ofte vil være tale om påstand mod påstand. Vidnebeviset spiller ofte en central rolle i voldtægtssager, hvor troværdighedsvurderingen af henholdsvis forurettede og tiltaltes forklaring bliver afgørende (Søberg, 2019). Samtidig foreligger der meget forskning der peger på, at troværdighedsvurderinger er subjektivt forankret og afhænger af hvem, der vurderer, hvortil stereotype forestillinger om voldtægt kan have en betydning. Disse stereotype forestillinger kan vise sig at være problematiske, da de kan bidrage til at generere nogle generelle forventninger og forudindtagede opfattelser om voldtægt, som kan øge risikoen for bias, både i forhold til politi og anklagemyndighedens efterforskning og behandling af voldtægtssager, og ved behandling af voldtægtssager i retten. Risiko for bias som følge af troværdighedsvurderingen følger dermed en sags gang hele vejen igennem straffesagskæden (Søberg, 2019).

I nærværende speciale vil jeg fokusere på troværdighedsvurderingen i retten, hvortil jeg søger at afdække hvordan rettens aktører arbejder med at fremstille forurettede og tiltaltes troværdighed ved behandling af voldtægtssager i retten. Hertil vil jeg inddrage, hvordan empati kommer til udtryk i fremstillingen af troværdighed, såvel som hvilken betydning stereotype forestillinger om voldtægt har for fremstilling af troværdighed. På baggrund af observation af seks retssager, der omhandler voldtægt, vil jeg belyse hvordan dette kommer til udtryk i praksis. Derudover vil jeg på baggrund af tre interviews med henholdsvis en anklager, bistandsadvokat og forsvarsadvokat belyse, hvilke overvejelser der ligger bag fremstillingen af forurettede og tiltaltes forklaringer og derigennem troværdighed.

2. PROBLEMFORMULERING

Jeg har udformet følgende problemformulering hvor hovedspørgsmålet taler ind i hvordan rettens aktører overordnet arbejder med at fremstille troværdighed. Problemformuleringens underspørgsmål søger dermed at gå i dybden med hvad der kan have spille ind i rettens aktørers fremstilling af troværdighed:

Hvordan arbejder rettens aktører for at fremstille forurettede og tiltaltes troværdighed ved behandling af voldtægtssager i retten?

- Hvilken eksplicit eller implicit betydning har følelser og stereotype opfattelser om voldtægt for fremstillingen af troværdighed?

2.1. AFGRÆNSNING

På baggrund af problemformuleringen afgrænses specialet til at omhandle troværdighedsvurderinger i forbindelse med voldtægtssager i retten, med fokus på hvordan rettens aktører arbejder med at fremstille troværdighed. Dette vil omfatte hvordan anklagere og forsvarere arbejder med at fremstille troværdighed, hvor jeg vil supplere med udtalelser fra en bistandsadvokat. Specialet vil ikke belyse troværdighedsvurderinger i politiets efterforskning og anklagemyndighedens arbejde i forbindelse med tiltalerejsning, og vil ligeledes ikke belyse dommernes troværdighedsvurdering. Med det sagt vil jeg overordnet fremhæve hvad der har ligget til grund for domsafsigelsen i de observerede sager.

Specialet afgrænses til at omhandle den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse efter straffelovens § 216, stk. 1, hvorfor jeg ikke vil berøre bestemmelsens øvrige dele. Derudover er det nævneværdigt at andet seksuelt forhold end samleje efter straffelovens § 225, ud over at fungere i relation til straffelovens § 216, stk. 1, ligeledes fungerer i relation til andre former for seksualforbrydelser. Derfor har jeg ikke inddraget sager hvor der alene er rejst tiltale for andet seksuelt forhold end samleje efter straffelovens § 225. En mere dybdegående afgrænsning i forbindelse med empiriindsamlingen uddybes i specialets metodeafsnit. Slutteligt afgrænses specialet til kun at omhandle dansk ret og retspraksis, hvorfor jeg ikke vil redegøre for udenlandsk ret.

3. PROBLEMFELT

Problemfeltet vil beskrive de temaer der leder op til specialets problemformulering og vil ligeledes bidrage med nødvendig baggrundsviden. Problemfeltet er opdelt i to dele hvor første del indbefatter baggrundsviden om barrierer, tiltag og statistik og anden del indbefatter baggrundsviden om den samtykkebaserede voldtægtslovgivning.

3.1. DEL 1: BARRIERER, TILTAG OG STATISTIK

I det følgende vil jeg indledningsvist redegøre for anmeldelsestilbøjelighed samt barrierer for at anmelde, udvikling i tiltag på området og statistiske data på området.

3.1.1. ANMELDELSESTILBØJELIGHED

Den øgede bevågenhed omkring seksuelle overgreb har tilsyneladende haft en betydning for stigningen i antallet af anmeldelser i det seneste årti, hvor antallet i 2016 lå på 491, til 1.925 i 2022, hvoraf størstedelen af de udsatte var kvinder (STRAF5) (STRAF20). Ifølge en offerundersøgelse udarbejdet af Justitsministeriet anslås det, at der i perioden 2021 til 2022, var mellem 11.000-17.000 kvinder i alderen 16-74 år, der årligt blev udsat for voldtægt eller forsøg. Set i lyset af, at antallet af anmeldelser i 2022 lå på 1.925, tyder tallene på, at mange overgreb aldrig anmeldes, hvilket vidner om et stort mørketal (Pedersen & Balvig, 2023, s. 96). Den lave anmeldelsestilbøjelighed kan skyldes at den udsatte ikke kan overskue processen og ventetiden, usikkerhed om hvorvidt hændelsen er ulovlig, følelser af skyld og skam, frygt for repressalier, frygt for sociale konsekvenser, manglende beviser i sagen eller manglende tillid til at myndigheder eller politi vil tage hændelsen alvorligt (Hansen & Pedersen, 2022, s. 4). Ud over at dette kan medføre at mange aldrig anmelder sin sag eller trækker anmeldelsen tilbage, kan det ligeledes medføre sekundær traumatisering (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 9). Der er dermed en række forhold der kan bidrage som en barriere for at anmelde. I årenes løb er der sket en stigning i antallet af anmeldelser og tiltalerejsninger på området, hvortil en række forhold tilsyneladende har haft en betydning, som jeg vil uddybe i det følgende.

3.1.2. TILTAG PÅ VOLDTÆGTSOMRÅDET

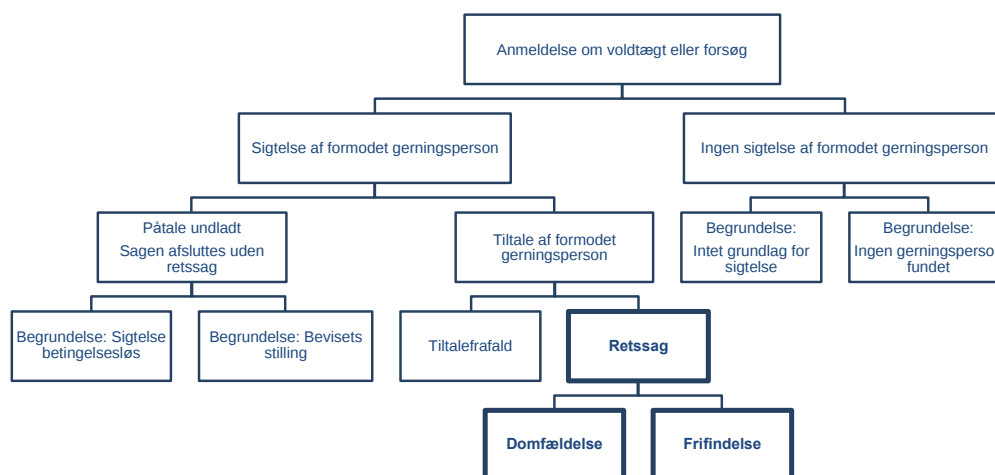
I 2015 udgav Rigsrevisionen en beretning om politiets henlæggelse af straffesager og brug af såkaldte undersøgelsessager på sædelighedsområdet. Når Politiet opretter en sag, kan sagen enten registreres som en undersøgelsessag eller skarp sag, hvor undersøgelsessager kendetegnes ved, at de ikke refererer til en specifik gerningskode, som ellers er tilfældet ved registrering af skarpe sager. Politiet anvender undersøgelsessager hvis der foreligger tvivl om gerningsindholdet. Disse sager registreres efterfølgende i Politiets sagsbehandlingssystem, POLSAS, men indgår ikke nødvendigvis i offentlige statistikker. Rigsrevisionen påpegede blandt andet, at der ikke forelå centrale retningslinjer for brugen af undersøgelsessager, hvilket øgede risikoen for, at politiet anvendte undersøgelsessager forskelligt (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 417). Eftersynet medførte, at Rigspolitiet og Rigsadvokaten

iværksatte initiativer, der bidrog til at sikre klare retningslinjer for brugen af undersøgelsessager, som har medført at størstedelen af voldtægtssager siden 2015 er blevet registreret som en skarp sag, som dermed tælles med i statistikken. Stigningen i antal anmeldelser fra 2015 og frem skal derfor ses i lyset af dette (Pedersen & Balvig, 2023, s. 93-94). Som følge af Rigsrevisionen præsenterede daværende Justitsminister, Søren Pind, udspillet »Respekt for Voldtægtsofre« som havde til formål at forbedre den samlede indsats mod voldtægt (Justitsministeriet, 2016) (Rigspolitiet, 2017). Til trods for en øget bevågenhed på området indikerer en undersøgelse udarbejdet af Rigspolitiet i 2020, at der fortsat er udfordringer på voldtægtsområdet. Det fremgår af undersøgelsen, at næsten halvdelen af de adspurgte voldtægtsudsatte, som var i kontakt med politiet i perioden 2016-2018, var utilfreds med politiets håndtering af deres anmeldelse. Hertil oplevede 22 % at politiet ikke tog deres anmeldelse alvorligt, og det fremgår af undersøgelsen, at utilfredsheden generelt er højere blandt anmeldere af voldtægt i modsætning til anmeldere generelt (Rigspolitiet, 2020, s. 2).

For at imødekomme kritikken kom en flerårsaftale for politiets og anklagemyndighedens økonomi på plads i slutningen af 2020, der havde til formål, at styrke hjælpen til voldtægtsudsatte. Aftalen fokuserede blandt andet på indførelsen af specialiserede teams i hver politikreds med særligt fokus på stalking, vold i nære relationer, æresrelateret vold og voldtægt. Derudover skulle aftalen sikre et øget fokus på efter- og videreuddannelse af politiet i traumeinformeret praksis, som blandt andet skulle bidrage til at styrke politiet i mødet med voldtægtsudsatte. Slutteligt skulle aftalen styrke afhøringsmulighederne for voldtægtsudsatte ved indførelse af mulighed for videoafhøring (Justitsministeriet, 2020).

3.1.3. FRA ANMELDELSE TIL DOM

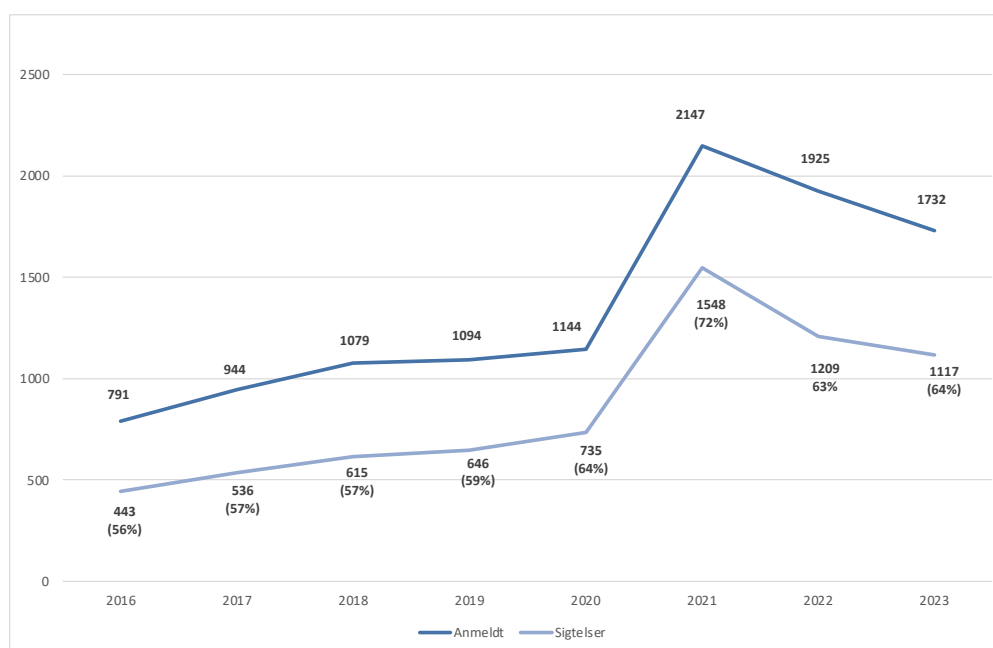
Straffesagskæden omfatter forløbet fra politiet modtager en anmeldelse til straffesagen afsluttes. Når politiet modtager en anmeldelse om voldtægt, iværksætter politiet en efterforskning, som ofte starter med en afhøring af eventuelle vidner og forurettede. Derefter efterforskes eventuelle tekniske spor. Hvis politiet ikke finder frem til en formodet gerningsperson, eller af andre grunde ikke finder grundlag for at rejse en sigtelse, kommer sagen ikke videre i retssystemet. Hvis der derimod er rimelig grund til at mistænke en person, sigter politiet pågældende for forbrydelsen, hvorefter det er anklagemyndigheden der vurderer, om der kan rejses tiltale i sagen. Fra tiltalerejsning til dom er der stadig lang vej igennem straffesagskæden, hvor en sag både kan ende med påtaleopgivelse eller tiltalefrafald. De sager, der kommer for retten, kan ende med domfældelse eller frifindelse (Laudrup, et al., 2010, s. 17). I det følgende har jeg illustreret de forskellige led i straffesagskæden, som bidrager til at danne et overblik over de faser en sag går igennem før den kommer for retten, hvortil de sager der kommer for retten, er fokus for nærværende speciale.

Figur 1: Straffesagskæden

3.1.4. ANMELDELSER, SIGTELSE OG DOMFÆLDELSER

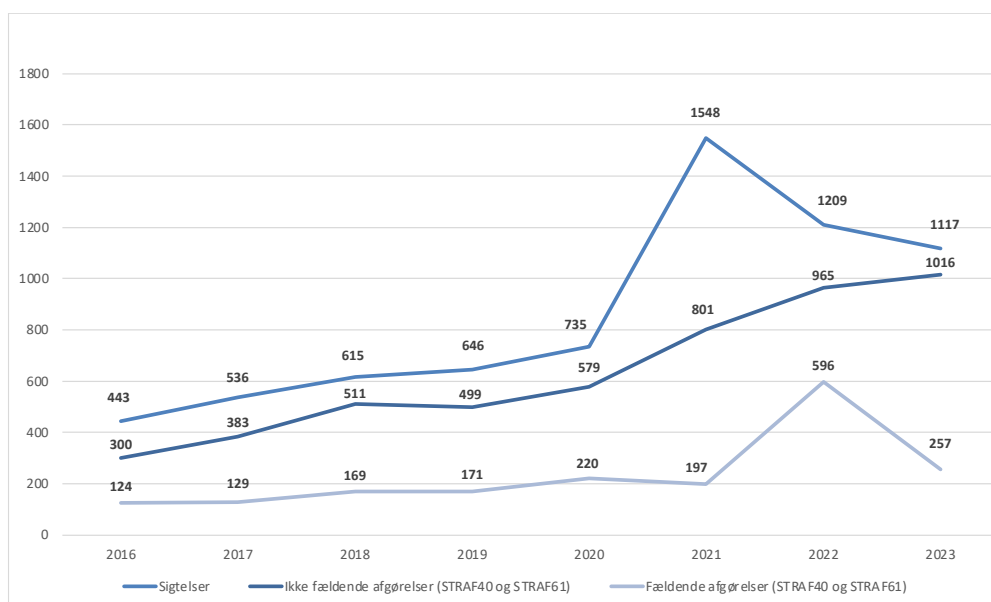
I årenes løb er der som belyst blevet iværksat adskillige tiltag, som har haft til formål at forbedre den samlede indsats mod voldtægt. I årene fra 2015 og frem er antallet af anmeldelser om voldtægt steget, hvor den mest mærkbare stigning skete i 2021. I det følgende diagram har jeg på baggrund af dataudtræk fra Danmarks Statistik illustreret udviklingen i antallet af anmeldte voldtægter og sigtelser. Som tidligere belyst, blev der, som følge af rigsrevisionen i 2015, indført en ny registreringspraksis i sager om voldtægt. For at sikre sammenlignelighed i mit dataudtræk, har jeg derfor inddraget tal fra det efterfølgende år, 2016, og frem til 2023. En detaljeret oversigt over de anvendte data fremgår af (Bilag 1).

Figur 2: Kurvediagram over udvikling i antal anmeldelser og sigtelser for voldtægt med sigtelsesprocent i parentes i perioden 2016-2023 (STRAF20)

Det fremgår af den ovenstående figur, at antallet af anmeldelser og sigtelser er steget fra 2016-2023. Ved sammenligning af tallene fra 2020 og 2021 blev både antallet af anmeldelser og sigtelser næsten fordoblet, hvor antallet af anmeldelser steg fra 1144 til 2147 og antallet af sigtelser fra 735 til 1548 i 2021. De efterfølgende to år ses et ses et dyk i anmeldelser og sigtelser. Der er dog stadig tale om en stigende tendens i anmeldelser og sigtelser samlet set, hvortil stigningen i anmeldelser kan tyde på at flere voldtægtsudsatte, har fået øget tillid til at det nytter noget at anmelde en voldtægt. Sigtelsesprocenten har været gradvist stigende fra 2016 og frem til 2021, hvor den var på sit laveste i 2016 med 56% og på sit højeste i 2021 med 72%. De efterfølgende to år er den faldet igen til 63% i 2022 og 64% i 2023. I forhold til sigtelsesprocenten ser det tilsyneladende ud til, at der er en del sager der går videre i straffesagskæden fra anmeldelse til sigtelse. Den stigende tendens i sigtelsesprocenten fra 2016 frem til 2021, kan vidne om en ændring i politiets tilgang og behandling af voldtægtsager. Den pludselige stigning i antal anmeldelser, sigtelser og sigtelsesprocent i 2021, skal ses i lyset af ændringerne af Straffelovens § 216, der trådte i kraft 1. januar 2021, samt den politiske og samfundsmæssige bevågenhed som lovændringen medførte.

I det følgende vil jeg fremhæve udviklingen i antal fældende domme og ikke fældende domme. Hertil skal det nævnes, at hvis en sag ankes og ikke bliver afgjort det samme år som den oprindelige dom, så fremgår den ikke af statistikken. I disse tilfælde vil det kun være den oprindelige dom fra byretten der fremgår af statistikken. Årsagen til frasorteringen er for at undgå at domme tæller dobbelt i statistikken. Derudover er det væsentligt at nævne, at der kriminalstatistikken skelnes mellem afgørelser af hovedforhold og biforhold. En afgørelse kan bestå af ét eller flere forhold, hvortil en afgørelse med ét forhold betegnes som en solosag, og afgørelser med flere forhold er afgjort under et sagskompleks. I sagskomplekser bliver der truffet én samlet afgørelse som dækker alle forhold der indgår i sagskomplekset. Denne afgørelse fremgår i statistikområdet afgørelser af hovedforholdet (STRAF40). Afgørelser af biforhold, findes under hvert af de forskellige forhold der indgår i sagskomplekset og fremgår i statistikområdet (STRAF61). Det skal nævnes at det typisk er forholdet med den højeste strafferamme, der udgør hovedforholdet i et sagskompleks. Desuden skal det nævnes at der kan være flere voldtægtsforhold i ét sagskompleks, hvorfor voldtægt i ét sagskompleks, både kan indgå som hovedforhold og biforhold. I det følgende vil jeg indledningsvist illustrere udviklingen i antal sigtelser, fældende domme og ikke fældende domme fra 2016 frem til 2023, hvor jeg har sammenlagt afgørelser af hovedforhold med afgørelser af biforhold. Jeg vil slutteligt belyse fordelingen mellem hovedforhold og biforhold.

Figur 3: Kurvediagram over udvikling i antal sigtelser for voldtægt, ikke fældende domme og fældende domme i perioden 2016-2023 (STRAF20) (STRAF40) (STRAF61)

Til trods for den stigende tendens i antallet sigtelser har antallet fældende domme, tilsyneladende ikke fulgt udviklingen i samme grad. Antallet fældende domme var på sit laveste i 2016 med 124, og på sit højeste i 2022 med 596. Sammenlignet med årene forinden, sker der en pludselig stigning i 2022, hvorefter der sker et fald i 2023. De fældende domme i 2022 er ikke nødvendigvis domme der er afsagt det samme år, som sagen er anmeldt. Dette kan skyldes sagsbehandlingstid hos politi og anklagemyndigheden og lange berammelsestider, hvor årsagen blandt andet kan være stort sagspres og manglende ressourcer. Stigningen i antal fældende domme i 2022 kan derfor både være domme der er afsagt det samme år, som sagen er anmeldt, såvel som sager der er rejst i året forinden, men først er blevet afgjort året efter. Det fremgår af figur 3, at der er sket en gradvis stigning i antal ikke fældende domme, der følger stigningen i antal sigtelser i højere grad end de fældende domme. Da de fældende og ikke fældende domme ikke nødvendigvis er afsagt det samme år, som sagen er anmeldt, er de ikke sammenlignelige med sigtelserne. Jeg har derfor fravalgt at beregne andelen sigtelser der ender med en fældende eller ikke fældende dom, da det ikke ville give et retvisende resultat. Hertil er det mere retvisende at beregne andelen af fældende og ikke fældende domme ud fra det totale antal afgørelser, som jeg har illustreret i følgende krydstabel, med rækkeprocenter over fordelingen.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Afgørelser (i alt)
Fældende afgørelser	124 29%	129 25%	169 25%	171 26%	220 28%	197 20%	596 38%	257 20%	1863 24%
Ikke fældende afgørelser	300 71%	383 75%	511 75%	499 74%	579 72%	801 80%	965 62%	1016 80%	5054 73%
Afgørelser (i alt)	424 100%	512 100%	680 100%	670 100%	799 100%	998 100%	1561 100%	1273 100%	6917 100%

Tabel 1: Krydstabel over antal fældende og ikke fældende afgørelser af hovedforhold og biforhold i sager om voldtægt fra 2016-2023 (STRAF40) (STRAF61)

Ovenstående tabel viser hvordan de fældende og ikke fældende domme fordeler sig over årene. Som tidligere belyst er der sket en stigning i antal afgørelser generelt, med få afvigelser i 2021 og 2022 i de fældende domme, og i 2019 med de ikke fældende domme. Det fremgår af tabellen, at der er betydeligt flere afgørelser der ender med en ikke fældende dom, hvor andelen af ikke fældende domme har svinget mellem 62%-80% i hele perioden. Hertil var af andelen ikke fældende domme på sit højeste i 2021 og 2023 med 80 % og på sit laveste i 2021 med 62%. Andelen af fældende domme er iøjnefaldende lav og har svinget mellem 20%-38% i hele perioden. Den var på sit laveste i 2021 med 20% og på sit højeste i 2022 med 38%. Det efterfølgende år var andelen af fældende domme igen på sit laveste med 20%. Som tidligere fremhævet, er det ikke muligt at lave en retvisende beregning af en såkaldt domfældelsesprocent, ud fra de tilgængelige data. Den lave andel fældende domme i perioden, tyder dog på at der er en lav domfældelsesprocent i sager om voldtægt. I forbindelse med den pludselige stigning i andelen fældende domme i 2022, kunne det ved første øjekast tyde på en stigning, som følge af de mange sigtelser året forinden. Dette kan være tilfældet i nogle af sagerne, dog skyldes stigningen formentlig nogle større voldtægtssager i 2022, med flere voldtægtsforhold i samme sagskompleks. I den følgende tabel vil jeg derfor illustrere fordelingen mellem afgørelserne af hovedforhold og biforhold.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Afgørelser (i alt)
Fældende afgørelser af hovedforholdet	70	92	77	78	107	122	136	123	805
Fældende afgørelser af biforholdet	54	37	92	93	113	75	460	134	1058
Ikke fældende afgørelser af hovedforholdet	270	331	418	414	480	689	764	780	4146
Ikke fældende afgørelser af biforholdet	30	52	93	85	99	112	201	236	908

Tabel 2: Fordeling af de fældende og ikke fældende afgørelser af hovedforhold og biforhold i sager om voldtægt fra 2016-2023 (STRAF40) (STRAF61)

Det fremgår af ovenstående tabel at ud af de i alt 596 fældende domme i 2022, var 460 af dommene fordelt blandt biforholdene. En forklaring på de mange afgørelser blandt biforholdene i 2022, kan skyldes at var flere større voldtægtssager det år med adskillige voldtægtsforhold. En af disse vedrører en enkelt sag hvor en tiltalt blev fundet skyldig i 254 forhold for voldtægt, hvoraf 253 af afgørelserne var blandt biforholdene (Justitsministeriet, 2023a). En anden sag som ligeledes havde adskillige voldtægtsforhold, er den medieomtalte hooligansag (Københavns Vestegns Politi, 2022). De fældende og ikke fældende domme blandt biforholdene, i de øvrige år, skyldes formentlig også sager med flere voldtægtsforhold. Dette kunne blandt andet være i sager omhandlende partnervoldtægter, hvor der kan være tale om flere tilfælde af voldtægt i én sag.

3.2. DEL 2: EN SAMTYKKEBASERET BESTEMMELSE OM VOLDTÆGT

I det følgende vil jeg belyse baggrunden for tilblivelsen og ændringen af den nuværende voldtægtslovgivning. Efterfølgende vil jeg redegøre for den gældende ret på området, herunder det objektive og subjektive gerningsindhold, fuldbyrdelse, krav om tilregnelser, bevisbyrde, typer af voldtægt samt udgangspunkt for straf.

3.2.1. BAGGRUND FOR LOVÆNDRING

Den 1. januar 2021 trådte den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse i kraft i Danmark. Bestemmelsen adskiller sig fra den tidligere lovgivning med sin udvidelse af det strafbare område, så samleje med en person der ikke samtykker, er omfattet af Straffelovens § 216. Ændringen skete på baggrund af flere års overvejelser om nyaffattelse af loven. I februar 2020 afgav Straffelovrådet en betænkning, efter et ønske om at ændre voldtægtsbestemmelsen, så den i højere grad afspejlede den enkeltes ret til seksuel selvbestemmelse. Betænkningen består af Straffelovrådets anbefalinger i forhold til, hvorvidt nyaffattelse af bestemmelsen skulle centrere sig om frivillighed eller samtykke. Et flertal, bestående af 10 ud af 11 medlemmer, anbefalede at bestemmelsen skulle centrere sig om frivillighed, hvorimod mindretallet bestående af, Trine Baumbach, anbefalede at bestemmelsen skulle centrere sig om samtykke. Hertil fremhævede Baumbach at en afgørende forskel mellem en frivillighedsbaseret og samtykkebaseret bestemmelse angår afklaringspligten og dermed om den, der initierer et samleje, skal have del i afklaringspligten (samtykkebaseret bestemmelse), eller om afklaringspligten i visse situationer alene skal ligge på den udsatte (frivillighedsbaseret bestemmelse) (Betænkning nr. 1574, 2020).

Afklaringspligten er af væsentlig betydning i tilfælde hvor den udsatte har udvist passivitet. I en samtykkebaseret bestemmelse er passivitet udtryk for et manglende samtykke, hvorimod det ville stå mere uklart i en frivillighedsbaseret bestemmelse, hvorvidt passivitet er udtryk for ufrivillighed eller frivillighed (Betænkning nr. 1574, 2020, s. 131). Til trods for flertallets anbefalinger udarbejdede Justitsministeriet i november 2020, et udkast til en lovændring af Straffelovens § 216 baseret på samtykke. Dette skete blandt andet af hensynet til at styrke voldtægtsudsattes retsfølelse ved at sikre voldtægtsudsattes retsbeskyttelse i højere grad, blandt andet i tilfælde hvor der udvises passivitet, hvor håbet var at der ville ske flere domfældelser i passivitetssager. Derudover var der et ønske om at lovændringen skulle bidrage til en generel holdningsændring i samfundet med sit fokus på respekt for andre menneskers grænser og frihed (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020). I december 2020 vedtog et enigt folketing den samtykkebaserede voldtægtslovgivning. Med den nye bestemmelse blev retten til seksuel selvbestemmelse dermed omdrejningspunktet for, hvornår der er tale om en voldtægt. Ændringen sikrede ifølge Amnesty International at dansk voldtægtslovgivning, kom i overensstemmelse med internationale forpligtelser (Amnesty International, 2019).

Tre år efter indførelsen af den nye lov er der som tidligere belyst sket en stor stigning i antallet af anmeldelser og sigtelser på området, som står i skærende kontrast til den lave domfældelsesprocent. Dette understreger kompleksiteten i forbindelse med behandlingen af voldtægtssager i retsvæsnets.

3.2.2. VOLDTÆGT EFTER STRAFFELOVENS § 216

Samlejebegrebet efter Straffelovens § 216 omfatter vaginalt eller analt samleje hvor andet seksuelt forhold end samleje, med en person, der ikke samtykker, henføres til Straffelovens § 225, jf. § 216 (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020). For at en tiltalt kan dømmes for voldtægt skal to betingelser være opfyldt:

1. Det objektive gerningsindhold som er beskrevet i bestemmelsen, skal være opfyldt.
2. Gerningspersonen skal have handlet med forsæt i alle led i gerningsindholdet (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 468)

Det objektive gerningsindhold i den tidligere voldtægtsbestemmelse lagde vægt på vold, tvang og trussel om vold, hvor det objektive gerningsindhold i den nye bestemmelse lægger vægt på samleje med en person, der ikke har givet samtykke. Det fremgår af forarbejderne, at samtykke skal gives frivilligt og være udtryk for den pågældendes frie vilje, som bedømmes ud fra omstændighederne i den konkrete situation. Samtykke kan komme til udtryk med ord eller handling, for eksempel ved kys, berøring eller nydende lyde. Desuden er der en formodning om, at en person, der samtykker, ikke forholder sig helt passivt, men deltager i et vist omfang (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020).

I situationer, hvor forurettede har udvist passivitet, vil der være en formodning om at vedkommende ikke samtykker, derfor må personen der ønsker samlejet gennemført sikre sig at den anden part samtykker. Desuden vil der aldrig være tale om samtykke hvis den ene part sover, er fysisk lammet, er stærkt beruset eller hvor vedkommendes manglende modstand eller passivitet er udtryk for en frygtbetinget tilstand (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020). Samtidig kan et samtykke til enhver tid kan trækkes tilbage. Dermed vil der i situationer, hvor samtykke er kommet til udtryk, men hvor der undervejs udvises passivitet, være anledning til at overveje rækkevidden af samtykket. Det samme gør sig gældende i tilfælde hvor der har været forudgående flirt, kys eller situationer hvor forurettede er gået med den anden person, da dette ikke kan anses som samtykke til samleje. Det afgørende i samtykkevurderingen er personens adfærd i den umiddelbare sammenhæng med og på tidspunktet for samlejet (Karnov, note 1313 til Straffelovens § 216, stk. 1) (Rigsadvokaten, 2023).

3.2.3. TILREGNELIGHED

Det er et krav at gerningspersonen har handlet med forsæt i alle led i gerningsindholdet. Det vil sige at gerningspersonen skal have forsæt til at have samleje med en person, der ikke har samtykket. Det har derfor betydning, om gerningspersonen havde nogen grund til at tro, at forurettede ikke deltog frivilligt eller samtykkede i samlejet (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020). Det er ikke tilstrækkeligt at gerningspersonen har udvist uagtsomhed og dermed burde have vidst, at forurettede ikke samtykkede. Hvis det kan konstateres, at der ikke har været samtykke, rejses spørgsmålet om gerningspersonen havde forsæt. Der sondres mellem tre grader af forsæt:

1. Direkte forsæt
2. Sandsynligheds forsæt
3. Dolus Eventualis

Det direkte forsæt er den højeste grad af forsæt og beskrives ofte ved at gerningspersonen har handlet med vilje og viden, hvor vilje kan udtrykkes ved at en gerningsperson har til hensigt, tilstræber, tilsigter eller vil fremkalde en følgen (Baumbach & Elholm, 2022, s. 175). Det direkte forsæt defineres ved at "gerningspersonen har viden om, at de relevante gerningsmomenter foreligger, eller til hensigt, at følgen indtræder" (Baumbach & Elholm, 2022, s. 174). Det direkte forsæt finder anvendelse hvis A har haft til hensigt at skaffe sig samleje med B, velvidende om, at B ikke har givet samtykke. A skal dermed have anset det som sikkert eller næsten sikkert at B ikke har samtykket (Baumbach & Elholm, 2022, s. 176).

Sandsynlighedsforsættet anvendes hvor det direkte forsæt ikke kan bevises og defineres ved at "gerningspersonen har fundet det mere sandsynligt end usandsynligt, at de relevante gerningsmomenter foreligger eller at følgen indtræder" (Baumbach & Elholm, 2022, s. 174). Det er gerningspersonens vurdering af sandsynlighed, der er centralt, og ikke den objektive sandsynlighed (Baumbach & Elholm, 2022, s. 178). Sandsynlighedsforsættet finder anvendelse, hvis A har anset det som overvejende sandsynligt, at B ikke har givet samtykke til samleje, og til trods for dette gennemfører samlejet.

Dolus eventualis er den laveste grad af forsæt og markerer overgangen mellem forsæt og uagtsomhed og foreligger i tre situationer, herunder som et hypotetisk forsæt, positiv indvilligelse og bevidst uvidenhed. Der foreligger hypotetisk forsæt hvis gerningspersonen anser en "Forbrydelses indtrædelse som mulig, men vilde have handlet, selv om han havde anset den som sikker" (Baumbach & Elholm, 2022, s. 181). Positiv indvilligelse minder om det hypotetiske forsæt og foreligger også i de situationer hvor en gerningsperson er vidnende om muligheden for forbrydelsens indtrædelse, dog adskiller den sig ved at gerningspersonen indvilliger i hvad der kan ske som konsekvens af sine handlinger. I stedet for at vurdere, hvad gerningspersonen ville have gjort, skal retten vurdere, hvad "gerningspersonen faktisk har indvilliget i eller accepteret i situationen" (Baumbach & Elholm, 2022, s. 183). Der foreligger bevidst uvidenhed, hvis en gerningsperson "bevidst undlader at skaffe sig nærmere oplysninger for ikke at risikere at blive klar over ubehageligt faktum. Gerningspersonen ønsker

med andre ord ikke vished om det, som han blot anser som en mulighed.” (Baumbach & Elholm, 2022, s. 187). Dolus eventualis finder anvendelse hvis A har indset, at der er en mulighed for at B ikke har lyst, og dermed ikke samtykker, hvortil A enten ville have handlet på samme måde hvis A var sikker (hypotetisk forsæt), forholder sig accepterende til muligheden for at B ikke har lyst og indvilliger i hvad der kan ske som konsekvens af sine handlinger (positiv indvilligelse) eller hvis A forholder sig bevidst uvidende til muligheden for, at B ikke har lyst. Hertil foreligger det desuden at A ville have handlet anderledes, hvis A havde kendskab til, at B ikke samtykkede, hvorfor A bevidst undgår at tilegne sig den viden (bevidst uvidenhed) (Baumbach & Elholm, 2022, s. 181-187).

3.2.4. BEVISBYRDE

Anklagemyndigheden er underlagt et objektivitetsprincip som sætter rammen for, hvornår anklageren skal rejse tiltale i en sag. Anklagemyndigheden skal på den ene side påse, at skyldige drages til ansvar, samtidig med at uskyldige ikke bliver strafforfulgt (Retsplejelovens § 96, stk. 2). Tiltalerejsning skal hvile på en objektiv vurdering, hvor anklageren både skal vurdere de beviser, der taler for og imod den sigtedes skyld. Hvis anklagemyndigheden vurderer, at der ikke er tilstrækkelige beviser til at en domstol vil finde den sigtede skyldig, kommer sagen ikke for retten og afsluttes på bevisets stilling (Retsplejelovens § 721, stk. 1, nr. 2). Hvis anklagemyndigheden vurderer at der er tilstrækkeligt beviser til at en domstol vil finde den sigtede skyldig, rejses der tiltale. Under domsforhandlingen af straffesager i retten er det anklageren der fører sagen mod den tiltalte, hvor bevisbyrden påhviler anklageren. Det vil sige, at anklageren skal afdække bevistemaerne, så dommerne kan blive klogere på hvordan de skal træffe afgørelse. Anklageren skal, uden for enhver rimelig tvivl, føre bevis for, at den tiltalte har haft samleje med en person der ikke har givet samtykke, samt føre bevis for, at tiltalte havde forsæt til at have samleje med en person uden samtykke. Hvis anklageren ikke kan føre det nødvendige bevis for de to betingelser, skal der ske frifindelse (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020).

3.2.5. TYPER AF VOLDTÆGT

Mange forbinder voldtægt med et overfald, begået af en ukendt gerningsperson på et offentligt sted. Denne type voldtægt er langt fra den mest udbredte. Typen af voldtægt kategoriseres ud fra relationen mellem den udsatte og gerningspersonen. I praksis skelnes der mellem overfaldsvoldtægt, kontaktvoldtægt og partnervoldtægt. Overfaldsvoldtægt kendetegnes ved, at den udsatte og gerningspersonen ikke kender hinanden. Kontaktvoldtægt kendetegnes ved, at den udsatte og gerningspersonen enten er venner, bekendte, kollegaer eller på en anden måde har haft en relation forud for overgrebet. Dette omfatter overgreb i relationer hvor parterne dater, inden et forhold er etableret. Partnervoldtægt er en voldtægt som er begået af en tidligere eller nuværende partner eller ægtefælle (Balvig et. al., 2009, s. 17).

Ifølge en offerundersøgelse fra 2023 kender den udsatte og gerningspersonen i langt de fleste voldtægtsager hinanden. Ifølge offerundersøgelsen er der i knap tre ud af ti tilfælde tale om en overfaldsvoldtægt, hvor gerningspersonen er ukendt for den udsatte. Dermed er størstedelen af voldtægtssager enten en kontakt- eller partnervoldtægt. Samtidig ser det ud til, at der er sket en udvikling i retning af, at andelen der oplyser, at gerningspersonen enten var en nuværende eller tidligere partner, eller at gerningspersonen var ukendt for den udsatte, er faldet, mens andelen, der oplyser en anden relation til gerningspersonen, er steget (Pedersen & Balvig, 2023, s. 98-100). Udviklingen kan tyde på, at andelen af kontaktvoldtægter er stigende, mens partner- og overfaldsvoldtægter er faldende. Strafudmåling i voldtægtssager beror altid på en konkret vurdering af sagens omstændigheder og afspejler karakter og grovheden af den kriminelle handling. Hertil har typen af voldtægt en betydning for hvordan karakter og grovhed vurderes, hvilket uddybes i nedenstående afsnit (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020).

3.2.6. UDGANGSPUNKT FOR STRAF

Strafferammen fra den tidligere voldtægtslov er forblevet uændret i den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse. Dermed straffes voldtægt efter den nye bestemmelse med fængsel indtil 8 år, hvis en person har samleje med en person, der ikke har samtykket (Straffelovens § 216, stk. 1). Straffen kan stige til fængsel i 12 år, hvis voldtægten har haft en særlig farlig eller grov karakter, eller der foreligger særligt skærpende omstændigheder (Straffelovens § 216, stk. 3). Strafudmålingen i voldtægtssager beror altid på en konkret vurdering af sagens omstændigheder og afspejler karakteren og grovheden af handlingen. Til trods for, at strafferammen er 8 års fængsel og op til 12 år, ligger normalstraffen væsentligt lavere i praksis. Det fremgår af lovens forarbejder, og anklagemyndighedens opsamling om den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse, at udgangspunktet for straf for en enkeltstående, fuldbyrdet overfaldsvoldtægt er fængsel i 3 år og 6 måneder, hvis der ikke foreligger andre skærpede omstændigheder. Derudover er udgangspunktet for straf for en enkeltstående, fuldbyrdet voldtægt, som ikke er en overfaldsvoldtægt, 2 år og 6 måneders fængsel op til 3 års fængsel. En enkeltstående, fuldbyrdet voldtægt mod en person, der befinder sig i en tilstand hvor den pågældende er ude af stand til at modsætte sig, straffes som udgangspunkt med fængsel i 1 år og 2 måneder (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020) (Rigsadvokaten, 2023). Hertil kan der være stor variation i straffene, grundet de forskelligartede forhold som er omfattet af Straffelovens § 216. Straffen vil op eller nedjusteres, hvis der foreligger skærpende eller formildende omstændigheder. Der vil være grundlag for at skærpe straffen, hvis der som led i voldtægten er udøvet betydelig vold eller trussel om vold, hvis voldtægten har strækket sig over længere tid, er begået af flere gerningspersoner eller hvis gerningspersonen har trængt ind i et privat hjem og efterfølgende begået voldtægt. Omvendt vil der typisk være mildere straf ved overtrædelse af Straffelovens § 225 om andet seksuelt forhold end samleje og i tilfælde af voldtægtsforsøg (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020).

4. LITTERATURVIEW

Troværdighed i forbindelse med voldtægtssager er et tema der i årenes løb både er blevet belyst i dansk og international forskning. Jeg vil i det følgende fokusere på eksisterende forskning på området i en dansk og international kontekst. I min litteratursøgning har jeg fremsøgt information i form af bøger og forskningsartikler på henholdsvis Google Scholar, Karnov og Aalborgs Universitetsbiblioteks elektroniske database. Den anvendte litteratur er fremsøgt på baggrund af udvalgte søgeord: Troværdighedsvurdering, credibility, rape, voldtægtsmyter, rape myth, sociology of emotion og emotion and objectivity.

Troværdighedsvurderingen i voldtægtssager har altid været en udfordring uanset lovgivningens udformning. Indførelsen af en samtykkebaseret voldtægtslovgivning har ikke ændret ved troværdighedsvurderingens betydning for bevisvurderingen. Dog har påstanden som troværdighedsvurderingen centrerer sig om, ændret sig, hvor der førhen var tale om påstand om voldtægt ved vold, tvang eller trusler til en påstand om manglende samtykke. I litteratursøgningen har jeg valgt ikke at fokusere den påstand troværdighedsvurderingen centrerer sig om, men derimod hvad forskningen på området fremhæver kan have betydning for troværdighedsvurderingen. Hertil vil jeg indledningsvist inddrage forudgående forskning om vidnebevisets betydning for troværdighedsvurderinger generelt. Derefter vil jeg inddrage forudgående forskning om følelsers rolle for rettens troværdighedsvurdering. Slutteligt vil jeg inddrage forudgående forskning om stereotype forestillinger om voldtægts betydning for troværdighedsvurderingen. Den forudgående forskning på området vil dermed bibrage som en bagvedliggende kontekst for specialets som helhed samt specialets anvendte teori.

4.1. VIDNEBEVISET

Vidnebeviset er i mange år blevet tillagt en stor betydning da vidnebeviset kan bidrage med væsentlige informationer, både i politiets efterforskning såvel som ved behandling af sager i retten (Smith, 1986, s. 36-39). Forskning har fremhævet, at der er adskillige udfordringer i forbindelse med vidners hukommelse, herunder kan detaljegraden af, hvad et vidne husker, falde over tid. Ud over tid som faktor, fremhæves påvirkning af alkohol eller stoffer som en faktor, der ligeledes kan have betydning for, hvad et vidne husker om hændelsen. Derudover er der adskillige faktorer der kan bidrage til at producere en fejlagtig hukommelse, som hænger sammen med, at menneskers hukommelse generelt er meget påvirkelig af omgivelser (Magnussen, 2009, s. 70-76). Magnusson fremhæver en væsentlig sondring mellem pålidelighed og troværdighed, hvor pålidelighed går ud på, hvorvidt den hukommelse et vidne har om en hændelse er pålidelig eller ej, som skal ses i lyset af de udfordringer der kan være forbundet med vidnets hukommelse (Magnussen, 2009, s. 51). Derimod går troværdighed ud på, hvorvidt vidnet taler sandt eller falsk, eller om vidnet bevidst afgiver falsk forklaring (Magnussen, 2009, s. 183). I forbindelse med troværdighedsvurderingen er der nogle omstændigheder, der enten kan tale for eller imod et vidnes troværdighed. Hertil har jeg i det ovenstående fremhævet påvirkning af alkohol eller stoffer som en faktor, der kan bidrage til at svække troværdighed. Derudover anses sammenhængende, detaljerede og konsistente

forklaringer som en faktor, der generelt bidrager til at styrke et vidnes troværdighed. Hurtig anmeldelse til politiet anses ligeledes som en styrkende faktor, som hænger sammen med ønsket om pålidelige vidneforklaringer. Hvis et vidne for eksempel ikke har haft mulighed for at tale med andre inden anmeldelse og afhøring, vil deres forklaring i højere grad anses som en afspejling af en intuitiv reaktion, hvilket bidrager til at styrke troværdighed.

I voldtægtssager vil der ofte være tale om påstand mod påstand, hvilket særligt gør sig gældende i sager, der omhandler kontakt- og partnervoldtægt. Desuden vil der i voldtægtssager ofte være en mangel på objektivt verificerbare beviser, for eksempel i form af mærker efter slag eller fastholdelse, udsagn fra udenforstående vidner eller videooptagelser. Tilstedeværelsen af fysiske spor såsom DNA kan miste sin bevismæssige værdi afhængigt af omstændighederne, hvorfor det skal indgå i bevisvurderingen, hvorvidt der kan være tale om en sekundær overførsel af DNA, såvel som sporets tilknytning til forbrydelsen. Vaginale skader kan ikke alene bevise at et overgreb har fundet sted, da sådanne skader ligeledes kan opstå under et samleje gennemført med samtykke (Justitsministeriet, 2023b). I voldtægtssager er vidnebeviset derfor ofte et helt centralt bevis, hvor troværdigheden af henholdsvis den forurettede, tiltalte og vidners forklaring bliver afgørende (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 431). Der er adskillige elementer, der kan have betydning for troværdighedsvurderingen. Hertil foreligger der meget forskning der peger på, at følelser og stereotype forestillinger om voldtægt kan have en betydning, som jeg vil belyse i de følgende to afsnit.

4.2. FØLELSERS BETYDNING FOR TROVÆRDIGHEDSVURDERING

I vestlige demokratiers retspraksis har idealerne om rationalitet og positivistisk objektivitet længe været dybt forankret. I forlængelse heraf udspringer antagelsen om, at følelser ikke hører hjemme i et retslokale. Antagelsen kan synes paradoksal, da retslokalet er et sted som ofte vækker mange følelser, hvorvidt dette kommer til udtryk som frygt, angst, vrede eller skyld og skam hos sagens forurettede, tiltalte og vidner. De fortællinger, der bliver fremlagt i retten, kan ligeledes fremkalde følelser hos rettens øvrige aktører, herunder dommere og domsmænd, hvor det på samme tid forventes, at de skal forholde sig neutrale (Wettergren & Bergman Blix, 2016, s. 19-22). Ideen om en dikotomi mellem rationalitet og følelser er dermed dybt forankret, hvortil det anses som afgørende, at rettens aktører agerer rationelt og tilsidesætter følelser for at minimere risiko for bias og dermed at sikre lovens objektivitet og offentlighedens tillid til retssystemet (Abrams, 2010) (Barbalet, 1998) (Wettergren & Bergman Blix, 2016). Til trods for ideen om en dikotomi mellem rationalitet og følelser, har der i årenes løb været en stor akademisk interesse for følelsers betydning for retspraksis.

I en undersøgelse fra 2016 forholder Bladini sig kritisk til idealet om objektivitet i retten og fremhæver at det, i modsætning til at minimere, kan øge risiko for bias. Hvis man forholder sig udelukkende objektiv til forklaringer i retten, vil det øge risikoen for at dømme på baggrund af

manglende kendskab til tiltalte og forurettedes situation, hvilket øger risikoen for at dømme på baggrund af forudindtagede forståelser (Bladini, 2013, s. 372-373). Forskning peger desuden på, at rationalitet og følelser er gensidigt afhængige, da følelser uomtvisteligt har en betydning for menneskers rationelle beslutningsprocesser (Wettergren & Bergman Blix, 2016, s. 22). Følelser har dermed en betydning i individers videns- og meningsskabelsesproces og finder derfor også relevans i retten i forbindelse med troværdighedsvurderinger.

En undersøgelse udarbejdet i samarbejde med Center for Voldtægtsofre fra 2006 undersøger udfordringer i forbindelse med behandlingen af voldtægtssager, herunder troværdighedsvurderingens betydning for sagens udfald. Det fremgår af undersøgelsen, at grænserne for vurderingen af troværdige forklaringer og adfærd er subjektivt forankret og afhænger af hvem, der vurderer. Undersøgelsen fremhæver et paradoks som følge af "at det objektive system i bund og grund har subjektive vurderinger som indgroet præmis i sagsbehandlingen." (Laudrup & Rahbæk, 2006, s. 16). Selv om behandling af voldtægtssager skal hvile på en objektiv vurdering, er det derfor uundgåeligt, at vurderingen vil bære præg af en subjektiv tolkning af sagens omstændigheder og herunder vurderingen af hvad, der er troværdige forklaringer og adfærd. Troværdighedsvurderingen spiller en central rolle hele vejen igennem en sags gang i straffesagskæden, fra politiets efterforskningen til anklagemyndigheden, der vurderer om der skal rejses tiltale i en sag, og slutteligt til retten, hvor domstolene skal vurdere om der skal ske domfældelse (Laudrup & Rahbæk, 2006, s. 74-77). Risiko for bias i troværdighedsvurderingen følger dermed en sags gang hele vejen igennem straffesagskæden. Da troværdighedsvurderingen uomtvisteligt vil bære præg af en subjektiv tolkning, kan man ikke komme uden om, at stereotype forestillinger om voldtægt kan have en betydning.

4.3. STEREOTYPE FORESTILLINGER OM VOLDTÆGTS BETYDNING FOR TROVÆRDIGHEDSVURDERING

Den akademiske interesse for stereotype forestillinger om voldtægt daterer tilbage til midten af 1970'erne, hvor flere forskere pointerede en vidtgående samfundsmæssig tendens til at give voldtægtsudsatte skylden for deres egen viktimisering og fratage gerningspersonen skyld (Brownmiller, 1975) (Schwendinger & Schwendinger, 1974). I 1980 introducerede Martha Burt voldtægtsmyter som begreb, som hun definerede som "prejudicial, stereotyped, or false beliefs about rape, rape victims, and rapists" (Burt, 1980, s. 217). Voldtægtsmyter er siden blevet udvidet til at omfatte overbevisninger og holdninger om voldtægt, der ikke er forskningsmæssigt funderet, men som er vedholdende og udbredt, og dermed bidrager til at retfærdiggøre seksuel aggression (Lonsway & Fitzgerald, 1994, s. 134).

I takt med at forskning på området er vokset, har forskere kommet med forskellige definitioner af begrebet. Der er ikke nogen entydig definition, men der er en fælles konsensus i forskningslitteraturen om, at voldtægtsmyter er baseret på stereotype og ofte forsimplede eller fordømmende forestillinger, der bebrejder den udsatte, udtrykker mistro over for påstande om

voldtægt, antyder at kun bestemte personer bliver voldtaget og undskylder gerningspersonens adfærd (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 19).

Voldtægtsmyter kan komme til udtryk på forskellige måder, hvor de overordnede og mest klassiske myter om hvad, der kendetegner en "rigtig" voldtægt og et "rigtigt" offer, indeholder flere specifikke voldtægtsmyter. Disse myter indsnævrer forståelsen for hvordan, en voldtægt kan se ud, og antyder, at det ikke kan betragtes som voldtægt, hvis den udsatte, ikke aktivt modsætter sig enten verbalt eller fysisk, ikke har blå mærker, eller at det ikke kan betragtes som en rigtig voldtægt, hvis det sker i en nær relation. Særligt myten om at et "rigtigt" offer aktivt modsætter sig kan have en stor betydning for at mange udsatte er tilbageholdende med at anmelde forbrydelsen (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 21). Dansk og international forskning fremhæver, at mange voldtægtsudsatte, agerer ud fra en tilstand af tonisk immobilitet, som er en ubevidst og frygtbetinget tilstand, hvor den udsatte ufrivilligt, rammes af en midlertidig motorisk lammelse som gør, at pågældende ikke er i stand til at modsætte sig (Lindekilde & Bramsen, 2017). Ifølge en svensk undersøgelse fra 2017 oplevede op til 70% af de undersøgte, der havde været udsat for voldtægt, en tilstand af tonisk immobilitet (Möller, Söndergaard, & Helström, 2017). Derfor er det vigtigt at fraværet af modstand ikke sidestilles med samtykke eller manglende troværdighed. Andre klassiske voldtægtsmyter antyder, at de udsatte selv er ansvarlige for deres viktimisering, hvis de for eksempel var alkoholpåvirket, havde en forudgående flirtende adfærd eller gik med en mand hjem eller et andet sted hen. Andre voldtægtsmyter fratager gerningspersonens ansvar ved at undskylde deres adfærd og antyder, at det som regel ikke er mænds intention at tvinge kvinder til sex, men at de nogle gange lader sig rive med, eller at hvis en mand er alkoholpåvirket kan det hænde, at han kommer til at voldtage nogen uden at have intention om det. Derudover findes der myter, der udtrykker mistro om hvorvidt en voldtægt overhovedet er fundet sted og antyder, at voldtægtsanklager ofte bruges til at opnå hævn mod mænd og at kvinder som siger, de er blevet voldtaget, ofte selv har lagt op til sex og derefter fortrudt (Søberg, Baumbach, & Minke, 2021, s. 21-22).

I en undersøgelse af McMahon & Farmer, fremgår det, at der som følge af en øget samfundsmæssig bevågenhed om seksuelle overgreb og sexismen generelt, er sket en udvikling i grænserne for, hvad der anses som socialt acceptabelt. Hertil fremhæver de at visse af de mere åbenlyse stereotype forestillinger om voldtægt og sexistiske overbevisninger har været mere acceptable før i tiden, hvortil disse betragtes som værende mindre acceptable i dag. Efterhånden som de mere åbenlyse stereotype forestillinger og sexistiske overbevisninger er faldet, er de voldtægtsmyter, der åbenlyst giver kvinder skylden for deres viktimisering blevet mindre fremtrædende. Dog fremhæver de, at mange af de underliggende forestillinger om, at kvinden gjorde noget for at bidrage til overgrebet, samt fratagelse af gerningspersonens ansvar, stadig eksisterer i dag. Hertil påpeger de, at voldtægtsmyter med tiden er blevet mere implicite og subtile. Slutteligt fremhæver de, at til trods for mange fremskridt på voldtægtsområdet, er der meget der tyder på, at voldtægtsmyter stadig påvirker advokaters perspektiver, såvel som dommere, domsmænd og nævninge i bevisvurderingen,

hvortil de fremhæver at skiftet til mere subtile voldtægtsmyter tilsyneladende ser ud til at medvirke til en mere implicit bebrejdelse af den udsatte (McMahon & Farmer, 2011, s. 72).

Voldtægtsmyter som er funderet i stereotype forestillinger, kan dermed vise sig at være problematiske, da de kan bidrage til at generere nogle generelle forventninger og forestillinger om voldtægt, som kan skabe et fejlagtigt udgangspunkt i forbindelse med troværdighedsvurderinger. I en undersøgelse udarbejdet af Tine Søberg, specialkonsulent i Rigspolitiet, fremhæves en række omstændigheder, der kan bidrage til at underbygge forurettedes troværdighed. Disse omstændigheder har det til fælles, at de taler ind i stereotype opfattelser om voldtægt og indbefatter tidlig anmeldelse til politiet, at forurettede kan give en sammenhængende, detaljeret og konsistent forklaring, at der er synlige mærker eller andre fysiske beviser, at forurettede har ydet modstand eller sagt fra og at forurettede virker berørt af situationen i forbindelse med anmeldelsen, hvor sidstnævnte særligt knytter sig til *the emotional victim effect* (Søberg, 2019) (Ask & Landström, 2010). De to førstnævnte omstændigheder kan, som tidligere nævnt, både sige noget om en generel troværdighed, såvel som en mere specifik troværdighed, når de ses i kontekst til sager om voldtægt. Derudover fremhæver Søberg omstændigheder, der ligeledes kan have en negativ betydning for troværdighedsvurderingen, herunder adfærd hos forurettede, der kan opfattes som flirtende, hvis forurettede har gået frivilligt med tiltalte, hvis forurettede har haft en tidligere seksuel relation til tiltalte eller hvis forurettede udviser undgåelsesadfærd, følelsesfladhed eller manglende hukommelse om specifikke detaljer samt påvirkning af alkohol eller euforiserende stoffer hos forurettede (Søberg, 2019). Selv om artiklen er udgivet inden den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse trådte i kraft, er de nævnte omstændigheder stadig af relevans i en nutidig kontekst, fordi omstændighederne stadig indgår som spørgsmål ved bevisførelsen.

5. TEORI

I det følgende introduceres den teoretiske ramme for specialet, som vil tage udgangspunkt i to spor, som bidrager til at belyse specialets problemformulering fra forskellige vinkler. Det første spor vil tage udgangspunkt i empati som kognitivt redskab, hvilket udspringer fra følelsessociologien, som jeg belyste i specialets litteraturreview. Som et supplement til empatis betydning for fremstilling af troværdighed, vil jeg inddrage *himpathy* som strategi. Det andet spor vil tage udgangspunkt i voldtægtsmyters betydning for fremstilling af troværdighed, med udgangspunkt i myten om det ideelle offer.

5.1. EMPATI SOM KOGNITIVT REDSKAB

I forskningslitteraturen om følelsers betydning i strafferetten fremhæves særligt empati som værende af væsentlig betydning for retsaktørers beslutningsprocesser (Wettergren & Bergman Blix, 2016). I nærværende speciale inddrages empati som et kognitivt redskab, der skal forstås som at empati kan anvendes i en meningsskabende proces, som både kan være bevidst og ubevidst (Bladini, Uhnöo, & Wettergren, 2023). Der findes adskillige definitioner af begrebet empati i forskningslitteraturen, hvorfor jeg indledningsvist vil belyse empati som begreb, hvorefter jeg vil uddybe, hvordan empati kan forstås som et kognitivt redskab. Cuff et al. har på baggrund af mere end 40 forskellige definitioner af empati forsøgt at komme med et bud på én samlet definition:

“Empathy is an emotional response (affective), dependent upon the interaction between trait capacities and state influences. Empathic processes are automatically elicited but are also shaped by top-down control processes. The resulting emotion is similar to one’s perception (directly experienced or imagined) and understanding (cognitive empathy) of the stimulus emotion, with recognition that the source of the emotion is not one’s own.” (Cuff et al., 2016, s. 150).

Cuff et al. understreger, at empati ikke en følelse på samme måde som sympati. Sympati skal dermed forstås som en følelse for eller med et andet menneske, hvorimod empati skal forstås som evnen til at indleve sig og tune ind i en anden persons perspektiv, følelser og fortællinger. Det understreges, at empati både kan forekomme som en delvis automatisk respons såvel som mere kontrolleret. Dette er en væsentlig pointe, da det betyder at empati også kan benyttes som kognitivt redskab, der kan anvendes til at tune ind i andre menneskers følelser og perspektiver uden at det er ensbetydende med, at ens opfattelse og følelser er de samme som den andens følelser. Bladini et al. har undersøgt empatis rolle specifikt i forbindelse med voldtægtssager i Sverige og understreger ligeledes, at empati er et vigtigt kognitivt værktøj:

“As a cognitive and emotional tool, it helps the prosecutor or the judge to imagine the emotional and cognitive rationale behind the actions involved in the crime at stake. A judge needs to use empathy to be able to understand the actions of the parties, as well

as the witnesses, and in the decision-making process in evaluating credibility and trustworthiness” (Bladini, Uhnöo, & Wettergren, 2023, s. 5)

Empati som redskab kan hjælpe anklagere og forsvarere til at beskrive deres klients handlinger samt ved fremlæggelse af sagens beviser, så de kan hjælpe retten med at forstå begrundelsen og rationalet bag henholdsvis tiltalte, forurettede og vidners handlinger. Desuden kan empati anvendes til at håndtere og navigere i menneskers følelser ved at berolige tiltalte, forurettede og vidner, hvilket kan bidrage til at fremkalde troværdige vidnesbyrd. For anklagerens vedkommende kan den empatiske proces allerede begynde inden en retssag ved vurdering af tiltalespørgsmålet. Empati kan ligeledes hjælpe dommere med at sætte sig ind i begrundelsen og rationalet bag henholdsvis tiltalte, forurettede og vidners handlinger såvel som i domsforhandlingen til at vurdere samtykke, forsæt og troværdighed.

5.1.1. HIMPATY SOM STRATEGI

Som belyst i problemfeltet har der været en øget politisk og i samfundsmæssig bevågenhed omkring seksuelle overgreb i løbet af det seneste årti, hvortil den globale #MeToo-bevægelse har haft en stor betydning. Mens #MeToo-bevægelsen gav kvinder en mulighed for at udtale sig om personlige oplevelser med seksuelle overgreb, har der sideløbende været en kulturel modreaktion. Denne modreaktion definerer Kate Manne med begrebet, *Himpathy*, som hun beskriver som:

“the excessive sympathy sometimes shown toward male perpetrators of sexual violence.” (Manne K. , 2017, s. 197)

Himpathy som fænomen er ifølge Manne en upassende og ofte disproportional sympati over for mænd, i forbindelse med seksuelle overgreb eller chikane, vold mod kvinder eller anden misogyn adfærd. Manne forklarer at *himpathy* og misogyni hænger sammen ved at *himpathy* som strategi bidrager til at opretholde patriarkalske magtsystemer (Manne, 2020, s. 37).

Sara Uhnöo, svensk professor i sociologi, inddrager ligeledes begrebet *himpathy* i sin forskning om retsaktørers anvendelse af empati. Ifølge Uhnöo hersker der en diskurs blandt retsaktører om en frygt for, at mænd uberettiget anklages for voldtægt (Uhnöo, 2022). Derudover fremhæver hun, at *himpathy* kan anvendes som en forsvarsstrategi i retten, hvor diskursen om mænds frygt anvendes til at vække sympati og bekymring for den tiltales situation, som hun betegner som ”strategic himpathy work”. Med udgangspunkt i sin egen forskning, fremhæver Uhnöo at *himpathy* som strategi kan komme til udtryk i forsvarsadvokaters argumentation om hvordan domfældelse kan have alvorlige konsekvenser for den tiltaltes liv, herunder hvordan stigmatisering kan medføre alvorlige konsekvenser for den tiltalte og den tiltales familie. Underforstået bygger argumentationen på antagelsen om, at dommerne har magt til at ødelægge en mands liv (Uhnöo, 2022).

5.2. MYTEN OM DET IDEELLE OFFER

En af de mest udbredte voldtægtsmyter er myten om det ideelle offer. I 1986 introducerede den norske kriminolog Nils Christie sin teori om det ideelle offer, som handler om hvordan nogle ofre for kriminalitet, på et socialt eller samfundsmæssigt plan, vurderes som værende mere eller mindre legitime ofre. Christie opstiller fem kriterier, hvor så mange som muligt skal være opfyldt, for at et offer kan anerkendes som et ideelt og dermed et fuldkommen legitimt offer. De første tre kriterier drejer sig om hvordan offeret fremstår på gerningstidspunktet, hvor de to sidste er kriterier, der kendetegner en ideel gerningsperson:

1. Offeret fremstår som en svag, sårbar og uskyldig person
2. Være ude på et respektabelt ærinde
3. Befinde sig et sted hvor man ikke kan bebrejde vedkommende for at være
4. Gerningspersonen fremstår fysisk overlegen og ondsindet.
5. Gerningspersonen er fremmed for offeret (Christie, 1986).

Christie fremhæver, at der er en gensidig afhængighed mellem et ideelt offer og en ideel gerningsperson. Jo mere ideelt et offer er, des mere ideel er gerningspersonen, og omvendt. Som et eksempel på et ideelt offer fremhæver Christie det følgende der opfylder alle kriterier:

"The little old lady on her way home in the middle of the day having cared for her sick sister. If she is hit on the head by a big man who thereafter grabs her bag and uses the money for liquor or drugs - in that case, we come, in my country, close to the ideal victim." (Christie, 1986).

Beskrivelsen lægger vægt på, at gerningspersonen er ondsindet og ukendt for ofret. Derudover beskrives offeret som et forsvarsløst og sårbart individ, der er ude på et respektabelt ærinde i højlys dag. Som en modsætning til det ideelle offer fremhæver Christie følgende eksempel:

"A young man hanging around in a bar, hit on the head by an acquaintance who took his money" (Christie, 1986).

I eksemplet er offeret først og fremmest en stærk mand som "burde" være i stand til at forsvare sig selv. Derudover er manden ikke i gang med respektabelt ærinde og havde en relation til gerningspersonen, og er dermed ikke et ideelt offer. I sager om voldtægt er Christies teori særligt relevant, da den kan bidrage som en forståelsesramme for de forestillinger der kan være på spil blandt rettens aktører. Som belyst i litteraturreviewet udtrykker voldtægtsmyter nogle stereotype forestillinger om hvad der definerer en voldtægt, hvordan offer og gerningsperson bør reagere og hvorfor og hvordan en voldtægt finder sted. Derfor er forestillingen om det ideelle offer tæt knyttet til voldtægtsmyter. Dette kan have en betydning for hvorvidt en forurettet anses som troværdig eller utroværdig og, hvorvidt en tiltalt anses som troværdig eller utroværdig, hvilket kan vise sig at have en betydning for bevisvurderingen.

6. METODE

I det følgende præsenteres og begrundes de metoder som er anvendt i nærværende speciale samt de overvejelser og erfaringer, jeg har gjort mig undervejs. Jeg vil indledningsvist belyse specialets overordnede design, hvorefter jeg vil rette fokus på de metodiske overvejelser i forbindelse med empiriindsamlingen.

6.1. DESIGN OG STRATEGI

Følgende afsnit har til formål at beskrive specialets strategi og design. Nærværende speciale er udformet som et kvalitativt studie med feltobservationer og kvalitative interviews som metode. Jeg har tilgået specialet med udgangspunkt i Layders adaptive tilgang, som har som har muliggjort en sammenkobling af både deduktive og induktive elementer. Den adaptive tilgang tillader en høj grad fleksibilitet i forskningsprocessen, ved at man løbende kan revidere og modificere eventuelle valg og fravalg, hvilket har vist sig at være en stor fordel (Antoft & Salomonsen, 2013, s. 261-265). Jeg har indledningsvist været vejledt af overordnede teoretiske overvejelser, som har haft en betydning for overvejelser i forbindelse med empiriindsamlingen. Specialet har dog ikke haft en prædefineret teoretisk ramme, da jeg har revideret valg af teori sideløbende med empiriindsamlingen. Denne vekselvirkning mellem induktive og deduktive elementer har ligeledes gjort sig gældende i kodnings- og analysefasen.

6.2. KVALITATIV EMPIRI

Specialet bygger på feltobservation samt semistrukturerede forskningsinterviews. Jeg har dermed benyttet mig af metodetriangulering ved at anvende forskellige metoder til fremstilling af empiri. Dette har bidraget til at afdække forskellige aspekter, da den ene metode kunne kompensere for den anden metodes svagheder og omvendt, hvilket har styrket specialets validitet (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 426).

6.3. OBSERVATIONSSTUDIE I RETTEN

Feltobservationerne bygger på seks observerede retssager i perioden mellem den 27. november 2023 og 14. marts 2024. Alle sagerne er fulgt fra start til slut og er foretaget i Københavns Byret og Østre Landsret. At observere i retten giver et væsentligt indblik i hvordan voldtægtssager behandles i retten. Derudover bidrager feltobservationerne med væsentlig empiri til at besvare specialets problemformulering, da den giver et indblik i hvilken betydning empati og stereotype opfattelser om voldtægt kan have for fremstillingen af tiltalte og forurettedes troværdighed. I det følgende vil jeg belyse de metodiske overvejelser i forbindelse med mine feltobservationer.

6.3.1. ADGANG TIL FELTET

Jeg har ved hjælp af offentligt tilgængelige retslistes på Danmarks Domstoles hjemmeside, fremsøgt retssager af relevans. I løbet af observationsperioden holdt jeg løbende øje med retslistes i udvalgte retter. For at bevare overblik udarbejdede jeg en retslisteoversigt, der kortlagde relevante sager i de forskellige retter (Bilag 2). Dette gjorde planlægning og prioritering af sager nemmere, da det skabte et overblik over de sager som havde et tidsmæssigt overlap. Dataindsamling i form af observationer i retten ikke altid er lige så let tilgængeligt, da ændringer med kort varsel, ikke nødvendigvis fremgår af retslisterne. Dette medførte, at jeg flere gange mødte op, hvor en sag enten var aflyst, omberammet eller udsat, som medførte at jeg forlængede min observationsperiode.

6.3.2. AFGRÆNSNING

Jeg har afgrænset mine observationer til at indbefatte sager hvor der er rejst tiltale for voldtægt efter Straffelovens § 216 samt sager omhandlende forsøg. I nogle af sagerne var der rejst tiltale for flere forhold, som ikke var af relevans for mine observationer.

At observere retssager er en tidskrævende måde at indsamle empiri. Det er ikke hver dag at der behandles en voldtægtssag i retten, hvilket har haft en betydning for antallet af observationer, der indgår i specialet. I observationsperioden var der flere sager der havde et tidsmæssigt overlap, hvorfor jeg har prioriteret sager på to til tre dage, i modsætning til længerevarende sager. På den måde kunne jeg få så mange forskellige observationer som muligt. Jeg har prioriteret at observere sager fra start til slut, da jeg vurderede at jeg på den måde dannede mig et bedre overblik over sagen, end hvad der ville være tilfældet, hvis jeg udelukkende observerede fra proceduren til domsafsigelsen. Samtidig kan man ikke vide på forhånd hvordan tiden er disponeret til de forskellige forklaringer.

I Danmark er alle retsmøder som udgangspunkt offentlige, medmindre der bliver fremsat begæring om dørlukning og retten imødekommer denne. I voldtægtssager har forurettede et ubetinget krav på lukkede døre, som fremgår af Retsplejelovens §29 a. Dette var derfor en afgrænsning for specialet, da det ikke var muligt at overvære forurettedes forklaring i alle sager. Der var én enkelt undtagelse i min første observation, hvor jeg fik mulighed for at overvære forurettedes forklaring. Dette var fordi jeg kendte bistandsadvokaten, der var tilknyttet sagen på forhånd, som gjorde det muligt for mig at overvære forurettedes forklaring. Da det ikke var muligt at overvære forurettedes forklaring i de øvrige sager, har jeg været særligt opmærksom på, hvordan det kunne påvirke min stillingtagen i sagerne. For eksempel kunne det manglende indblik i forurettedes forklaring give anledning til øget sympati for den tiltalte. Denne risiko for bias kan på sin vis ikke undgås, derfor er det væsentligt at være opmærksom på begrænsningen. Jeg gik derfor ind i felten med en opmærksomhed på denne begrænsning, hvorfor jeg har været særligt opmærksom på de elementer som kunne bidrage som et modspil til tiltaltes forklaring. Hertil kunne oplæsning af anklageskriftet, afhøring af vidner og proceduren give mig et indblik i dele af forurettedes forklaring.

6.3.3. ETISKE OVERVEJELSER OG ROLLE I FELTEN

Forinden mine observationer gjorde jeg mig overvejelser i forbindelse med min feltrolle, herunder om jeg skulle indtage en deltagende eller ikke deltagende rolle. I observationer med deltagelse ansues feltets aktører som subjekter, hvor det er en forudsætning for forståelsen at man spiller en aktiv rolle som deltager i den kontekst man observerer, da det man observerer kun kan forstås indefra. Omvendt vil man ved observationer uden deltagelse søge at opnå objektivitet ved at løsrive sig og dermed ikke indgå eller påvirke det observerede. Med andre ord påtager man sig rollen som publikum (Krogstrup & Kristiansen, 2015, s. 51).

Ifølge den amerikanske sociolog, Raymond Gold, kan man skelne mellem fire forskellige feltroller, hvor jeg vil fokusere på rollerne *observatør som deltager* og *total observatør*, da disse er særligt relevante for de etiske overvejelser i forbindelse med mine observationer (Krogstrup & Kristiansen, 2015, s. 90). I min observationsproces sigtede jeg indledningsvist efter at påtage mig en distanceret rolle til det observerede, hvor mit udgangspunkt var at indtage rollen som *total observatør*. Når man indtager rollen som *total observatør*, indgår man ikke i nogen social interaktion med feltens aktører. Derudover er feltens aktører ikke klar over, at de bliver observeret (Krogstrup & Kristiansen, 2015, s. 99). Der er nogle klare ulemper ved denne type observation, da det kan opleves overvågende eller belurende af de observerede (Kristiansen, 2007, s. 230). Denne ulempe stødte jeg på under min første observation, hvor forsvareren stillede sig kritisk til min tilstedeværelse. Forsvareren spurgte ind til mit ærinde som tilhører og informerede mig om sagens følsomme karakter. Under samme retssag spurgte dommeren ligeledes ind til mit ærinde i retten og noterede mit navn i retsbogen. Jeg blev indledende mødt med en vis skepsis i retslokalet, hvorfor jeg forklarede at jeg foretog observationer i forbindelse med mit speciale. Så snart min tilstedeværelse og formål blev italesat, ændrede stemningen sig positivt. Af etiske grunde kan det derfor være en god ide at være åben om ens tilstedeværelse og formål (Kristiansen, 2007, s. 229-230). I de efterfølgende observationer indtog jeg derfor i højere grad rollen *observatør som deltager*, som kendetegnes ved at kontakten med feltens aktører er kortvarig og flygtig, hvor rollen som observatør er offentligt kendt. Fordelen ved at indtage denne rolle var, at jeg stadig kunne bevare en vis distance, uden at jeg fremstod forstyrrende eller belurende.

Krogstrup og Kristiansen fremhæver, at de to feltroller *observatøren som deltager* og den *totale observatør* sjældent bliver anvendt i sociologisk feltarbejde. Dette begrundes med risikoen for at fejltolke det observerede, da meninger eller betydninger kan gå tabt, som kan føre til at observationerne får et overfladisk præg (Krogstrup & Kristiansen, 2015, s. 98). Til trods for de ulemper der kan være forbundet med rollen *observatør som deltager*, har det vist sig at være en fordel i mine feltobservationer, da man som tilhører i retten, automatisk indtager en mere eller mindre passiv rolle under retsmødet. Her er det henholdsvis dommere, forsvarer, anklager, tiltalte, forurettede og vidner som er de aktive parter. Retslokalets rammer lægger derfor op til at man indtager en passiv rolle, hvor man ikke forstyrrer sagens gang. Det overordnede sigte med mine observationer var at belyse problemformuleringens spørgsmål om hvordan rettens aktører arbejder med at fremstille forurettede og tiltaltes troværdighed. Jeg vurderede derfor at det hverken var hensigtsmæssigt eller nødvendigt at være *totalt*

observerende eller *totalt deltagende*, da begge kunne påvirke mine observationer negativt. Den valgte feltrolle gjorde det muligt at bevare en respektfuld distance, samtidig med at det mindskede risikoen for at påvirke det observerede. Den kortvarige og flygtige kontakt mellem mig og rettens aktører inden retsmødets start og i pauserne, gav anledning til at jeg kunne stille opklarende spørgsmål, hvis der var noget jeg ikke fik med. Jeg erfarede desuden at de observerede spurgte nysgerrigt ind til hvad jeg lavede, hvorfor jeg vurderede at det ville være unaturligt hvis jeg var absolut passiv. At de observerede kunne spørge ind og få afklaring om mit ærinde, medførte at observationssituationen blev mindre anspændt. Samtidig var jeg opmærksom på at holde dialogen kort så jeg kunne bevare en vis distance. Hertil fremhæver Kristiansen, at en legitim undskyldning eller sideaktivitet under observationen kan tjene som en undskyldning for at holde en vis afstand til det observerede (Kristiansen, 2007, s. 231). Nedskrivning af feltnoter tjente som en slags undskyldning for at holde mig lidt på afstand af samtaler, som gjorde det muligt at bevare denne distance.

6.3.4. FELTNOTER

Da jeg ville være så diskret som muligt, noterede jeg mine feltnoter i en notesbog, fremfor på computer, da jeg vurderede at det forstyrrede mindst. Efterfølgende skrev jeg feltnoterne ind i et digitalt observationsskema, mens observationerne lå friskt i hukommelsen. I forhold til nedskrivning af feltnoter havde jeg nogle overordnede temaer som jeg var særligt opmærksom på. Til tider oplevede jeg, at det var udfordrende at vurdere, hvad der var mere eller mindre relevant at notere, hvorfor mine feltnoter følger sagens forløb fra start til slut, hvor jeg har nedskrevet så meget som muligt. Under feltobservationen var jeg opmærksom på hvordan forsvarer og anklager fremstillede den tiltalte og vidnernes forklaring. Jeg fokuserede ligeledes på hvordan anklager og forsvarer præsenterede beviser, herunder hvilke bevistemaer de tog udgangspunkt i, samt hvordan personundersøgelser blev inddraget. I forbindelse med proceduren var jeg opmærksom på hvordan anklager og forsvarer forhandlede skyldsspørgsmålet, herunder hvordan samtykke, forsæt og troværdighed blev fremstillet. I proceduren var jeg ligeledes opmærksom på hvordan forurettedes forklaring blev fremstillet, da det primært var her jeg fik indblik i forurettedes udlægning. I forbindelse med tiltaltes sidste udtalelse, var jeg opmærksom på, hvordan tiltalte appellerede til retten. I forbindelse med domsafsigelsen var jeg opmærksom på hvad retten lagde til grund for deres afgørelse, herunder hvilke opfattelser og vurderinger om samtykke, forsæt og troværdighed der kunne afspejles i afgørelsen. I den følgende tabel har jeg illustreret retssagens typiske forløb i henholdsvis byretten og landsretten.

Byretten	Landsretten
Anklageskrift	Byrettens dom
Afhøring af tiltalte	Afhøring af tiltalte
Afhøring af forurettede (Dørlukning)	Afhøring af forurettede (Dørlukning)
Afhøring af vidner	Afhøring af vidner
Dokumentation	Dokumentation
Procedure	Procedure
Tiltaltes sidste udtalelse	Tiltaltes sidste udtalelse
Domsafsigelse	Domsafsigelse

Tabel 3: Oversigt over retssagens forløb

6.3.5. PRÆSENTATION AF DE OBSERVEREDE SAGER

I det følgende vil jeg kort præsentere sagsindholdet for de seks sager. I gennemgangen vil jeg lægge vægt på hvad sagen overordnet handler om.

SAG 1: OM OVERGREB I TOILETBÅS

Sagen var en domsmandssag i Københavns Byret, hvor der var rejst tiltale efter Straffelovens § 216, §225. Sagen handler overordnet om hvorvidt tiltalte var klar over, at forurettede var for spirituspåvirket til at modsætte sig handlingen. Sagen drejede sig om et overgreb i en toiletbås på en restaurant. Forurettede og tiltalte var kollegaer som forinden hændelsen havde været til vinsmagning med tre øvrige kollegaer, hvor de havde indtaget alkohol. Forholdet blev anmeldt dagen efter, efter at forurettede havde været til undersøgelse hos Center for Seksuelle Overgreb. Tiltalte var ikke tidligere straffet og frifindes i sagen (Bilag 3).

SAG 2: OM OVERGREB I EN GYDE

Sagen var en domsmandssag i Københavns Byret, hvor der var rejst tiltale efter Straffelovens § 216 og § 232. Tiltalte og forurettede kendte ikke hinanden i forvejen og falder i snak til en gadefest. På gerningstidspunktet var tiltalte 16 år og forurettede var 14 år. Forurettede var næsten 15 år på gerningstidspunktet, hvorfor der ikke blev rejst tiltale i henhold til hendes status som under den seksuelle lavalder. Forurettede og tiltalte forlader på et tidspunkt stedet, hvorefter tiltalte på et tidspunkt skulle have trukket forurettede ind i en gyde og forgrebet sig på forurettede. På et tidspunkt overværer nogle forbipasserende, at der sker noget mistænkeligt i gyden, hvorefter de blander sig og politiet kontaktes. Tiltalte er tidligere straffet i form af bødestraf for et butikstyveri. Tiltalte findes skyldig i voldtægtsforsøg og idømmes 1 år og 2 måneder. Det anses som en formildende omstændighed, at tiltalte kun var 16 år på gerningstidspunktet. Derudover udvises tiltalte og har indrejseforbud i 12 år (Bilag 3).

SAG 3: BODEGASAGEN

Sagen var en domsmandssag i Københavns Byret, hvor der var rejst tiltale i fire forhold, hvoraf forhold et, tre og fire drejede sig om organiseret hashhandel og besiddelse af hash. Forhold to drejede sig om overtrædelse af Straffelovens § 216. Tiltalte og forurettede havde mødt hinanden på en bar, hvor de faldt i snak. På et tidspunkt ønsker forurettede ikke mere kontakt med tiltalte, hvorefter flere vidner beskriver, at tiltalte var anmassende og blev hængende, til trods for at vedkommende blev bedt om at gå flere gange. Når stedet lukker, er forurettede meget spirituspåvirket. Forurettede og tiltalte går samme vej, da de bor i samme retning. Når de ankommer til tiltaltes lejlighed, hiver tiltalte forurettede med ind i sin lejlighed, hvortil et vidne udtaler at forurettede skulle have sagt "jeg skal fucking ikke med i din lejlighed". Efterfølgende skulle tiltalte have taget kvælertag på forurettede og forgrebet sig på hende, mens forurettede flere gange råbte nej, stop og lignende. Et vidne anmelder forholdet til politiet, som møder op på adressen kort efter. Tiltalte er tidligere straffet for adskillige forhold og har ligeledes modtaget en foranstaltningsdom. Senere udtalelse fra psykiatrisk ambulatorium kan ikke bekræfte tiltaltes diagnoser og vurderer at tiltalte ikke er omfattet af

Straffelovens § 68. Tiltalte findes skyldig og idømmes 1 år og 6 måneder for voldtægt. Derudover idømmes tiltalte udvisning med et indrejseforbud i 12 år. Tiltalte skal ligeledes betale erstatning på 100.000 kr. Dommen ankes til Landsretten med påstand om frifindelse (Bilag 3).

SAG 4: BOSTEDSSAGEN

Sagen var en domsmandssag i Københavns Byret, hvor der var rejst tiltale efter straffelovens § 216, samt overtrædelse af indrejseforbud. Overgrebet fandt sted i et misbrugsmiljø på et bosted for socialt udsatte. Tiltalte var på bostedet til trods for at vedkommende tidligere var idømt indrejseforbud. Ifølge tiltalte var han på besøg på bostedet hvor han kendte en beboer, som han ville i kontakt med, hvor han møder forurettede, som var meget beruset. De opholder sig på et værelse, hvor der er omkring fem til seks andre mennesker til stede. Her forsøger tiltalte at forgribe sig på forurettede, som ifølge et vidne sagde stop, nej eller lignende, hvorefter andre personer i rummet brød ind. Efterfølgende blev politiet tilkaldt, hvor hændelsen blev politianmeldt. Tiltalte er tidligere straffet for adskillige overtrædelser af indrejseforbud. Tiltalte findes skyldig og idømmes 2 år og 5 måneder for overtrædelse af indrejseforbud samt voldtægtsforsøg. Derudover skal tiltalte betale erstatning til forurettede på 20.000 kr. Dommen ankes til Landsretten med påstand om frifindelse (Bilag 3).

SAG 5: OM ULOVLIG INDTRÆNGEN

Sagen var en bevisankesag i Østre Landsret hvor der var rejst tiltale i to forhold hvor forhold et drejede sig om overtrædelse af straffelovens § 216 og § 364 om voldtægt og ulovlig indtrængen i forurettedes hjem. Forhold to drejede sig om vold mod person i offentlig tjeneste, som foregik samme dag. Tiltalte og forurettede har kendt hinanden i omkring 20 år og har tidligere haft en intim relation. Forud for hændelsen havde tiltalte og forurettede et anstrengt forhold grundet en byggesag som tiltalte stod for, der var gået galt, hvorfor tiltalte skyldte forurettede 75.000 kr. Forurettede havde flere gange kommunikeret på sms til tiltalte, at han ikke var velkommen i hendes hjem og at hun ikke ønskede kontakt. Tiltalte har efterfølgende brudt ind i forurettedes hjem, ved at hoppe ind ad et vindue på første sal for derefter at gå ned i stueetagen, hvorefter tiltalte forgreb sig på forurettede, der lå og sov på sofaen i stuen. Tiltalte er tidligere straffet hvor overgrebet skete inden for prøveperioden, hvorfor der er tale om hurtigt recidiv. Tiltalte findes skyldig og idømmes tre år og seks måneder. Dommen i byretten lå på tre år, hvor der ved fastsættelse af dommen i byretten blev taget udgangspunkt i, at der var tale om kontaktvoldtægt. Landsretten stadfæstede dommen fra byretten med en skærpelse af straffen på baggrund af at retten fandt det bevist at der var tale om en grov voldtægt, hvor de vurderede at der skulle dømmes med udgangspunkt i at der var tale om overfaldsvoldtægt (Bilag 3).

SAG 6: FIXERUMSSAGEN

Sagen var en domsmandssag i Københavns Byret, hvor der var rejst tiltale i seks forhold, hvoraf forhold et til fem omhandlede overtrædelse af meldepligt, underretningspligt og

mødepligt i forbindelse med at tiltalte var udvist ved dom og dermed pålagt opholdspligt på et bosted. Sagens forhold seks drejede sig om overtrædelse af straffelovens § 216. Forurettede og tiltalte havde mødt hinanden nogle år forinden i misbrugsmiljøet. Ifølge tiltalte var de tidligere kærestes, hvor de ifølge forurettede kun var bekendte. Tiltalte og forurettede havde ikke haft kontakt i to år forinden hændelsen og møder hinanden ved et fixerum, hvor de aftaler, at de skal mødes udenfor for at ryge. Ifølge tiltaltes forklaring havde forurettede savnet ham så meget, at hun frivilligt går med ham for at have sex udenfor. Tiltalte forklarer at de først ryger sammen, hvorefter de har samleje som hun samtykker i. Forurettede forklarer at hun udelukkende gik med fordi hun ville ryge med tiltalte. Ifølge forurettedes forklaring skubber og fastholder tiltalte forurettede mens han forgriber sig på hende. Forurettede underretter en ansat ved fixerummene umiddelbart efterfølgende, hvorefter politiet bliver tilkaldt. Tiltalte er tidligere straffet for vold samt brud på lov om euforiserende stoffer. Derudover er tiltalte blevet udvist tre gange tidligere, hvor han efterfølgende har overtrådt opholdspligt, meldepligt og indberetningspligt. Tiltalte findes skyldig i alle sagens forhold og idømmes 3 år og 6 måneder. Derudover udvises tiltalte og har indrejseforbud for bestandigt. Tiltalte skal ligeledes betale erstatning til forurettede på 41.000 kr. (Bilag 3).

SAG 7

Sagen var en domsmandssag i Lyngby Byret og var aflyst ved fremmøde.

SAG 8

Sagen var en domsmandssag i Frederiksberg Byret. Jeg observerede første dag af retssagen, hvorefter de øvrige planlagte dage blev omberammet. Feltnoter fra retssagens første dag fremgår af mine feltnoter, men indgår ikke som en del af den anvendte empiri grundet min afgrænsning om kun at inddrage sager fulgt fra start til slut (Bilag 3).

6.3.6. KODNING AF FELTNOTER

For at danne mig et overblik over mønstre og temaer i feltnoterne, har jeg foretaget en farvekodning af mine feltnoter i Nvivo. Eftersom specialet tager udgangspunkt i en adaptiv tilgang, har jeg har indledningsvist foretaget en startkodning på baggrund af en kombination af teori og åben kodning, som har tilladt en fleksibel tilgang til kodningen. Efterfølgende kombinerede jeg de koder hvor der skete et overlap (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 174-175). Efter den indledende kodning, har jeg organiseret koderne i en slutkodeliste med et kodehierarki, hvor jeg har knyttet underkoder til hovedkoderne (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 182-183). I det følgende har jeg illustreret hvordan jeg har kodet feltnoterne med beskrivelser af hvad koderne dækker over. De kodede feltnoter fremgår som et samlet bilag med alle seks sager. Det skal desuden pointeres at jeg i analysen vil referere til den enkelte sag frem for (Bilag 3).

Farvekode	Hovedkoder	Underkoder	Beskrivelse
	Sagens forhold	Anke	Kategorisering af sager efter ankesager, domfældelse, frifindelse samt sager hvor tiltalte var tidligere straffet
		Domfældelse	
		Frifindelse	
		Tidligere straffet	
	Følelsers betydning for fremstilling af troværdighed	Følelsers tilstedeværelse	Eksempler på følelsers mulige betydning for troværdighedsvurderinger
		Empati som redskab	Eksempler hvor empati anvendes som redskab til at fremstille troværdighed
		Himpathy som strategi	Eksempler på himpathy som strategi
	Voldtægtsmyters betydning for fremstilling af troværdighed	<u>(Ikke) rigtig voldtægt</u>	Udtalelser der antyder at der enten var eller ikke var tale om voldtægt.
		- Anmeldelsestidspunkt	
		- Følelsesmæssig fremtoning	
		- Tegn på modstand	
		- Tegn på vold	
		- Tidligere relation	
	Voldtægtsmyters betydning for fremstilling af troværdighed	- Tegn på forsæt	Udtalelser der antyder at forurettede selv var ude om det grundet påvirket tilstand eller flirtende, promiskuøse og seksuel adfærd
		- Ude af stand til at modsætte sig	
		<u>Victimblaming</u>	
		- Alkohol og stoffer	
		- Forudgående flirt	
		- Forurettedes seksuelle adfærd	
	Voldtægtsmyters betydning for fremstilling af troværdighed	<u>(ikke) ideelt offer</u>	Kategorisering af kriterier der taler for eller imod at forurettede teoretisk set kan kendetegnes som værende et ideelt offer
		- Ideelt offer	
		- Ideel gemingsperson	
		- Respektfuldt ærinde	
		- Sted	
		Mistro i forhold til påstand om voldtægt	
	Understøttende forholds betydning for fremstilling af troværdighed	Tekniske beviser	Forhold der understøtter forklaringer og demed troværdighed, herunder tekniske beviser, vidneforklaringer og sammenhængende, detaljerede og konsistente forklaringer
		Vidneforklaringer	
		Sammenhængende, detaljeret og konsistent forklaring	
	Rettens troværdighedsvurdering	Vurdering af samtykke	Dommerudtalelser om samtykke, forsæt og (u)troværdighed i domsafsigelsen
		Vurdering af forsæt	
		Vurdering af troværdighed	

Tabel 4: Slutkodeliste med kodehierarki

6.4. SEMISTRUKTUREREDE INTERVIEWS

Til at belyse problemformuleringen har jeg valgt at udføre tre semistrukturerede forskningsinterviews, som kendetegnes ved at der er en vis struktur i form af en interviewguide, samtidig med at det er muligt af afvige fra interviewguiden hvilket tillader supplerende og opfølgende spørgsmål (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 149). Alle interviews var indledningsvist fastsat til at vare omkring 30 minutter, hvortil interviewet med anklageren varede knapt 60 minutter. Den første halvdel af interviewet består af viden som jeg ikke direkte har inddraget, men har bidraget med vigtig baggrundsviden for specialet.

6.4.1. UDVÆLGELSE AF INTERVIEWPERSONER

I nærværende speciale har jeg foretaget eliteinterviews, som er kendetegnet ved at målgruppen har en særlig professionel position, hvor formålet er at indsamle specifikke informationer. Eliteinterviewene består af tre interviews med en anklager, bistandsadvokat og forsvarsadvokat (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 150).

I den første retssag jeg observerede, fik jeg etableret kontakt til den interviewede anklager. Ud over at stille op til interview, bidrog anklageren med brugbar viden i form af udlevering af domsudskrifter fra tidligere afgørelser, samt en artikel om voldtægtsramtes neurobiologiske reaktioner, som har bidraget som baggrundsviden i specialet (Lindekilde & Bramsen, 2017). Den interviewede bistandsadvokat var en jeg havde en relation til på forhånd og fungerede ligeledes som en gatekeeper, der hjalp mig med at etablere kontakt til en forsvarsadvokat som ville stille op til interview. Jeg havde dermed ikke den samme indflydelse på udvælgelseskriteriet af forsvarsadvokaten, som jeg havde ved udvælgelsen af anklageren og bistandsadvokaten.

De tre interviewpersoner er valgt, fordi de bidrager med forskellige indblik i hvordan rettens aktører arbejder med at fremstille troværdighed i retten. Hertil bidrager interviewet med anklageren og bistandsadvokaten til belyse, hvordan de arbejder med at fremstille forurettedes troværdighed. Interviewet med forsvarsadvokaten belyser hvordan forsvareren arbejder med at fremstille tiltaltes troværdighed. Hovedkriteriet for udvælgelsen af de tre interviewpersoner var, at de skulle have erfaring med voldtægtssager. Hertil havde anklageren og bistandsadvokaten behandlet flest af denne type sager. Forsvareren havde været forsvarer i omkring 3-6 voldtægtssager. Den interviewede forsvarsadvokat havde derudover erfaring med at være bistandsadvokat i voldtægtssager, hvortil interviewet fokuserede på rollen som forsvarsadvokat. Erfaringsgraden med voldtægtssager varierer dermed mellem de tre interviewpersoner.

6.4.2. INTERVIEWGUIDE

Jeg har udarbejdet tre interviewguides, som er tilpasset de forskellige funktioner som interviewpersonerne besidder, hvilket fremgår af (Bilag 4) (Bilag 5) (Bilag 6). Interviewguiden fungerer som en form for tjekliste, som bidrager til at sikre, at de væsentligste temaer bliver belyst (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 150). I mine interviewguides er der nogle overordnede temaer, der går igen, med afvigelser i forhold til vinklingen af spørgsmålene, afhængigt af de forskellige interviewpersoner. Den adaptive tilgang har ligeledes afspejlet sig i udformning af interviewguides, hvor jeg indledningsvist har været vejledt af overordnede teoretiske overvejelser, som blandt andet har haft betydning for udformning af spørgsmål. Interviewene har dog ikke udelukkende haft en prædefineret teoretisk ramme, da jeg ligeledes har inddraget empirisk viden fra observationerne undervejs. Alle interviews blev indledt med en kort introduktion af interviewets formål og rammer, herunder information om behandling af deres oplysninger samt spørgsmål om interviewpersonens baggrund og funktion. De øvrige spørgsmål centrerede sig omkring indlevelsesevne, empati og troværdighed hos henholdsvis

forurettede og tiltale, spørgsmål om overvejelser i forbindelse med mulige traumereaktioner hos den forurettede, samt erfaringer med den samtykkebaserede voldtægtslovgivning i modsætning til den gamle lov.

6.4.3. ETISKE OVERVEJELSER I FORBINDELSE MED INTERVIEW

I forbindelse med forberedelse og udførelse af interviews har jeg taget udgangspunkt i Kvale og Brinkmanns etiske retningslinjer, som omhandler informeret samtykke, fortrolighed, konsekvenser og forskerens rolle (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 113). Disse retningslinjer har jeg tilgodeset igennem en åben og ærlig kommunikation omkring specialets formål. Forinden alle interviews fik interviewpersonerne udleveret en samtykkeerklæring, der skulle underskrives, samt et tilhørende bilag som vi gennemgik i fællesskab, der indeholdt en beskrivelse af interviewets formål, behandling og opbevaring af deres oplysninger samt oplysninger om rettigheder og klagevejledning. Derudover fremgår alle interviewpersoner pseudonymiseret, så det ikke er muligt at identificere dem.

6.4.4. TRANSSKRIBERING OG KODNING

Til transskribering har jeg anvendt *Whisper Transcription*, som er en AI-baseret transskriptions værktøj, der samtidig tager højde for at data opbevares sikkert og lokalt (Aalborg Universitet, 2023). Efter at applikationen havde transskriberet mine interviews, gennemlæste jeg transskriptionerne for at undersøge om transskriberingen stemte overens med lydfilen. Hertil foretog jeg få rettelser på steder, hvor applikationen havde fejltransskriberet. Jeg valgte efterfølgende at opstille transskriptionerne i linjenumre, for at gøre det videre analysearbejde så overskueligt som muligt. Efterfølgende foretog jeg en farvekodning af mine interviews i Nvivo.

Kodningsstrategien for de semistrukturerede interviews tager udgangspunkt i en adaptiv tilgang, hvor jeg indledningsvist har foretaget en startkodning, på baggrund af en kombination af teori og åben kodning, hvilket har tilladt en fleksibel tilgang til kodningen (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 174-175). Efter den indledende kodning, har jeg på baggrund af startkodelisten kombineret de underkoder hvor der skete et overlap, samt organiseret koderne i en slutkodeliste med et kodehierarki, hvor jeg har knyttet underkoder til hovedkoderne (Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2012, s. 182-183). Alle interviews er kodet efter de samme koder og fremgår af (Bilag 7) (Bilag 8) (Bilag 9). I det følgende har jeg illustreret hvordan jeg har kodet mine interviews med beskrivelser af hvad de forskellige koder dækker over.

Farvekode	Hovedkoder	Underkoder	Beskrivelse
	Ansættelsesbaggrund		Udtalelser om interviewpersoners ansættelsesbaggrund
	Fremstilling af troværdighed	Alkohol og stoffer	Udtalelser om alkohol og stofindtags mulige betydning for troværdighedsvurdering
		Traumereaktioner	Udtalelser om hvordan fokus på viden om traumereaktioner kan understøtte troværdighedsvurdering
		Forsæt	Udtalelser om fremstilling af troværdighed igennem fokus på forsæt
		Forudgående hændelsesforløb	Udtalelser om fremstilling af troværdighed gennem fokus på forløb forud for hændelsen
		Følelsesmæssig fremtoning	Udtalelser om følelsesmæssig fremtonings betydning for troværdighed
		Modstand	Udtalelser om forurettedes modstand eller mangel på modstands mulige betydning for troværdighedsvurdering
		Sammenhængende, detaljeret og konsistent forklaring	Udtalelser om sammenhængende, detaljerede og konsistente forklaringers mulige betydning for troværdighedsvurdering
	Følelsers betydning for fremstilling af troværdighed	Empati som værktøj	Eksempler på hvordan empati anvendes som redskab til at fremstille troværdighed
		Følelsers tilstedeværelse	Udtalelser om følelsers mulige betydning for troværdighedsvurderinger
	Lovens virkning		Udtalelser om hvorvidt loven virker efter hensigten
	Objektivitetsideal		Udtalelser om objektivitet i retten

Tabel 5: Slutkodeliste med kodehierarki

6.5. KVALITETSKRITERIER

I det følgende vil jeg belyse mine overvejelser i forbindelse med specialets pålidelighed, gyldighed og overførbarhed.

Pålidelighed i kvalitative undersøgelser handler overordnet om hvorvidt undersøgelsens fremgangsmåde er gennemsigtig, velbegrunder, systematisk og grundig (Riis, 2018, s. 353). For at øge en undersøgelses pålidelighed er det vigtigt at tydeliggøre og argumentere for valg og fravalg i forbindelse med forskningsstrategi, metodiske overvejelser, indsamling af empiri og analysestrategi. Formålet er at læseren, får tilstrækkelige oplysninger til at vurdere undersøgelsens resultater (Riis, 2018, s. 348). For at imødekomme dette har jeg beskrevet og begrundet mine valg i forbindelse med forskningsstrategi, og indsamling og behandling af empiri. I forbindelse med feltobservationerne kommer det til udtryk ved gennemgangen af overvejelser i forbindelse med adgang til felten, afgrænsning, etiske overvejelser i forbindelse med feltrolle, samt tilgang til og kodning af feltnoter. I forbindelse med specialets interviews kommer det til udtryk ved gennemgangen af overvejelser i forbindelse med udvælgelse og kontaktetablering til interviewpersonerne, fremstilling af interviewguide, etiske overvejelser, samt overvejelser i forbindelse med kodning. For at styrke specialets pålidelighed har jeg

desuden vedlagt feltnoter, interviewguides, samt de transskriberede interviews, som bidrager til at give læseren et indblik i empiriindsamlingens forløb.

Gyldighed i kvalitative undersøgelser handler overordnet om hvorvidt undersøgelsen måler det, den påstår at måle, og dermed hvorvidt en empirisk baseret konklusion er troværdig (Riis, 2018, s. 357-358). I feltobservationerne har jeg imødekommet dette igennem mine overvejelser om, hvad der var mere eller mindre væsentligt at lægge vægt på i feltnoterne. Da problemformuleringen centrerer sig omkring retsaktørers arbejde med at fremstille troværdighed, lagde jeg særligt vægt på dette. Hertil havde jeg ligeledes fokus på hvordan empati og stereotype opfattelser om voldtægt kom i spil. I forbindelse med specialets interviews har jeg imødekommet det ved at operationalisere teori og begreber i mine interviewguides, så relevante aspekter af den anvendte teori bliver belyst uden at inddrage fagtermer. På den måde mindskes risikoen for misforståelser, samtidig med at det sikrer overensstemmelse mellem teori og empiri, hvilket bidrager til at besvare problemformuleringen (Riis, 2018, s. 358).

Overførbarehed i kvalitative undersøgelser handler overordnet om hvorvidt fremstillingen af det undersøgte felt er overførbare på lignende felter. Dette kan gøres ved at tydeliggøre sammenhænge, ikke for at skabe generaliserbarhed, men for at tydeliggøre kontekstafhængighed i beskrivelser og fortolkninger (Riis, 2018, s. 357). Dette har jeg imødekommet ved at beskrive den kontekst som mine data fremkommer i, ved inddragelse af beskrivelser af interviewpersonerne. For at sikre overførbarehed, er det ifølge Riis vigtigt at være opmærksom på muligheden for, at interviewpersoners opfattelse er præget af fordomme eller simple misforståelser (Riis, 2018, s. 356). Hertil var jeg særligt opmærksom på, hvorvidt forskel i erfaring med voldtægtssager blandt interviewpersonerne kunne have en betydning for deres holdninger på området. Som tidligere belyst kan manglende viden om voldtægt øge risikoen for at ens holdninger er præget af stereotype opfattelser. Det kan ikke afvises, at dette har haft en betydning i interviewpersonernes udtalelser. På den anden side repræsenterer interviewpersonerne forskellige positioner under retssagen, som ligeledes kan have en betydning for deres udtalelser.

7. ANALYSE

I det følgende vil jeg analysere hvordan rettens aktører arbejder med at fremstille forurettede og tiltaltes troværdighed i retten. Hertil vil jeg løbende belyse, hvordan empati kommer til udtryk i fremstillingen af troværdighed, såvel som hvilken betydning voldtægtsmyter har for fremstilling af troværdighed. Jeg har dermed struktureret analysen ved indledningsvist at belyse hvordan anklageren og bistandsadvokaten arbejder med at fremstille forurettedes troværdighed, hvorefter jeg vil belyse hvordan forsvarsadvokaten arbejder med at fremstille tiltaltes troværdighed.

7.1. FREMSTILLING AF FORURETTEDES TROVÆRDIGHED

I det følgende vil jeg belyse hvordan anklager og bistandsadvokat arbejder med at fremstille forurettedes troværdighed. Hertil vil jeg indledningsvist fokusere på hvordan dette kommer til udtryk ved at skabe trygge rammer i afhøringen. Efterfølgende vil jeg belyse, hvordan empati anvendes for at hjælpe retten med at forstå begrundelsen og rationalet bag forurettede og tiltaltes forklaring, for derigennem at fremstille forurettedes troværdighed samt tiltaltes utroværdighed.

Retslokalet er et sted, hvor der ofte vil være en tilstedeværelse af følelser, når forurettede, tiltalte eller vidner skal afgive forklaring. Under mine feltobservationer har jeg ligeledes observeret en mærkbar tilstedeværelse af følelser, som både kom til udtryk hos tiltalte og vidner. I (Sag 1) om et overgreb i en toiletbås, fremstod tiltalte meget berørt af situationen og græd mens han berettede om tiden fra anmeldelsestidspunktet frem til at han blev informeret om, at påtalen frafaldt i sagen, hvorefter at sagen blev genoptaget, som han beskriver som et af de værste tidspunkter i hans liv. Under bodegasagen (Sag 3) kom følelser til udtryk i løbet af en vidneforklaring, hvor vidnet græd, da hun genfortalte om et telefonopkald med forurettede, hvor forurettede fortalte at hun var blevet voldtaget på vej hjem. I bostedssagen (Sag 4) fremstod tiltalte aggressiv, som særligt kom til udtryk ved modtagelse af dommen, hvor tiltaltes kropssprog og toneleje blev mere og mere højlydt og aggressivt. Tiltalte afbryder ligeledes dommeren i protest, hvor han til sidst bliver ledsaget af politiet ud af retslokalet. I (Sag 5) om ulovlig indtrængen, fremstod tiltalte skiftevis aggressiv, trist og nervøs og stammende ligeledes ved fremlæggelsen af hans sidste bemærkninger.

Der er dermed mange følelser til stede, som rettens aktører uomtvisteligt skal navigere i, hvor anvendelsen af empati kan være særligt brugbar. Empati kan anvendes til at håndtere og navigere i andre menneskers følelser, for eksempel ved at berolige tiltalte, forurettede og vidner. Hvorvidt man er forurettet, tiltalt eller vidne i en voldtægtssag, kan genfortælling af det skete være en ubehagelig og følelsesbelastende aktivitet. Derfor er det vigtigt at rettens aktører kan navigere i disse følelser på en måde, der gør afhøringssituationen så behagelig som mulig, hvilket kan bidrage til at fremme troværdige vidnesbyrd. Dette understreger anklageren ved at nogle vidner kan være skræmte og lukkede, hvor anklageren fremhæver, at der er nogle forskellige redskaber man kan tage i brug for at få vidner i tale, såsom at indlede

afhøringen med åbne og lette spørgsmål, som man måske godt kender svaret på, for at få pågældende i gang (Bilag 7, linje 200-203). En anden måde, empati kan komme til udtryk på, er ved at være opmærksom på rammerne omkring afhøringssituationen, som anklageren fremhæver ved:

”Jeg er måske særligt opmærksom på i voldtægtssager, at hvis ikke der er, altså papir, lommeørklæder, som retten har stillet frem, så tror jeg altid, jeg har selv i tasken. Fordi det er ofte noget, der godt kan blive anvendeligt. Og så, altså sådan nogle helt små ting med at stille vand frem og sådan noget. Det er jo sådan nogle ting, som egentlig, det er bare sådan, så folk får en god proces. Men altså det samme, vil vi jo tilbyde til en tiltalte, eller et hvert andet vidne der skal fortælle om noget.” (Bilag 7, linje 216-222)

Anklageren fremhæver at opmærksomhed på små ting som en pakke lommeørklæder eller vand kan gøre afhøringssituationen så behagelig som muligt, hvilket bidrager til en anstændig proces. Et andet eksempel på hvordan empati kommer til udtryk, er ved bistandsadvokatens arbejde med at fremstille forurettedes troværdighed:

”At jeg sidder, jeg sidder ved siden af hende og støtter ligesom. Men det er svært at sige, og man direkte siger noget, men min måde at agere på, det er hele tiden sådan, det er den menneske, der sidder her. Og man skal tro på det, hun siger, og hendes evne og hendes egen evne til at udstille og fremstille sig selv og fremstille det, hun har været udsat for. At det ligesom bliver taget alvorligt. Jeg signalerer på en eller anden måde, at der sidder et menneske her.” (Bilag 8, linje 114-119)

Bistandsadvokaten er meget opmærksom på at undgå at påvirke forurettedes forklaring ved at fremstille dem på en anden måde, og fremhæver at hun derimod fokuserer på at understøtte forurettedes udlægning gennem sin adfærd (Bilag 8, linje 182-185). Bistandsadvokaten må ikke bryde ind i afhøringssituationer og svare på vegne af forurettede eller føre bevis, da det ikke er bistandsadvokatens rolle. Dog må bistandsadvokaten godt bryde ind for at sikre en anstændig proces, hvis der for eksempel ikke bliver udvist empati i afhøringssituationen, ved at der bliver stillet upassende eller bebrejdende spørgsmål. Derudover er det bistandsadvokatens opgave at rådgive og vejlede den forurettede om sagens forløb inden den føres for retten, såvel som at forberede forurettede på forløbet af retssagen. Hertil fremhæver bistandsadvokaten hvordan hun forbereder den forurettede, samtidig med at være opmærksom på at undgå at påvirke forurettedes forklaring:

”Jeg kan godt finde på, hvis jeg kan se, der står i en afhøringsrapport, at hun sidder og griner, mens hun, før hun svarer. Så kan jeg godt sige til hende, at det skal du nok forberede dig på at forklare. Hvorfor tror du, når du får det spørgsmål, at du sidder og griner? Hvad er det, der går igennem dig, når du gør det? Fordi for os, der er inde i området, ved vi jo alle sammen godt, hvad traumereaktionerne er. Men det er ikke sikkert, at de to dommere, der sidder ude i hver side, eller hvis det er nævninge, at de ved det. Så der er det godt, at hun forklarer det, og så må jeg så stole på, at anklageren

også går ind i det (...) De skal jo bruge deres egne ord. De må ikke bruge mine ord. Så på den måde, ja, der forbereder jeg dem på det.” (Bilag 8, linje 165-177)

Det fremgår af det ovenstående, hvordan empati kommer til udtryk i bistandsadvokatens måde at få forurettede til at reflektere over tanker og følelser i situationer, der kan fremstå irrationelle for personer der ikke kender til traumereaktioners betydning. Samtidig fremhæves vigtigheden i, at den forurettede forklarer med sine egne ord og at det er anklagerens ansvar at føre beviserne. Anklageren og forsvareren kan dermed anvende empati på en anden måde i afhøringsituationen, ved at fremhæve rationalet bag forurettede eller tiltaltes måde at reagere på, for at føre bevis for hvorvidt der har været samtykke og forsæt, såvel som i relation til at fremstille troværdighed.

7.1.1. FREMTILLING AF RATIONALET BAG HANDLINGER

Som tidligere belyst vil der ofte være tale om påstand mod påstand, hvor vidnebeviset og dermed troværdighedsvurderingen bliver afgørende. Da vurderingen samtidig vil bære præg af en subjektiv fortolkning af sagens omstændigheder, kan myter om hvad der kendetegner en ”rigtig” voldtægt og ”ideelle” ofre få en betydning for sagens udfald. Disse stereotyper er derfor noget som anklagerne skal navigere i ved fremlæggelsen af sagens beviser, hvor anvendelsen af empati kan være særligt brugbar.

TEGN PÅ MODSTAND OG FRAGMENTEREDE FORKLARINGER

Hvis det ved fremlæggelse af sagens beviser kommer frem, at forurettede ikke har sagt fra eller ydet modstand, eller hvis forurettedes hukommelse fremstår fragmenteret, kan dette få en betydning i bevisvurderingen, såfremt de øvrige retsaktører har nogle forudindtagede forestillinger om hvordan en forurettet bør reagere og fremstå. I det følgende fremhæver anklageren hvordan han spørger ind i tilfælde hvor forurettede ikke har ydet modstand:

”Altså netop det her med, hvis man for eksempel ikke gør modstand. Altså så kan man jo spørge ind til, hvad er grunden til, at man ikke gør det? Eller hvad tænkte man? Og jo flere ord, der bliver sat på det, jo bedre. (...) Så kan man netop spørge ind til, jamen, hvordan følte du i det? Altså kunne du, ja kunne du styre din krop? Følte du, du havde kontrol over situationen?” (Bilag 7, linje 309-311)

Som tidligere belyst er der flere faktorer, der kan have en betydning for forurettedes måde at respondere på under et overgreb, som kan have en betydning for at forurettede oplever at de ikke kan sige fra i situationen. Samtidig viser forskning at der kan være adskillige forventninger om hvordan en forurettet bør agere i en given situation, der kan være bundet af stereotype opfattelser om ”ideelle” ofre. I det ovenstående fremgår det, hvordan anklageren anvender empati ved at spørge ind til, hvad forurettede tænkte eller følte, frem for at fokusere på forurettedes handlinger i situationen. På den måde kan anklageren fremhæve, hvordan pågældende oplevede hændelsen, som kan sige noget om rationalet bag at forurettede i den pågældende situation ikke følte at de kunne sige fra. Anklageren fremhæver ligeledes, at det

særligt i de tilfælde hvor forurettede, ikke har ydet modstand, eller hvor forklaringen fremstår fragmenteret, er anklagerens opgave at binde tråd og hjælpe retten på vej. I det følgende fremgår det hvordan anklageren anvender empati til at navigere i forklaringer der fremstår fragmenteret:

”Vi ved jo også så, at den måde, man husker tingene på, er sådan fragmenteret (...) eller kan det være, ikke? (...) men så kan man jo sige, okay, du forklarer brudstykker (...) kan du prøve at sætte dem i rækkefølge? Og det kan også være, at man ikke kan det. Nogle gange vil, ud over, at der kan være en traumereaktion, så kan der jo også være påvirkning af alkohol eller stoffer, som kan gøre forudsætningen endnu sværere, ikke?” (Bilag 7, linje 312-319)

Som tidligere belyst er der flere faktorer der kan have en betydning for at en forklaring opfattes som troværdig, herunder hvorvidt der er tale om en detaljeret, sammenhængende og konsistent forklaring. I det ovenstående fremgår det, hvordan anklageren bruger sin baggrundsviden om traumereaktioner til at fremstille troværdighed ved at hjælpe forurettede med at skabe sammenhæng i sin forklaring. Ud over at hjælpe forurettede med at skabe sammenhæng, samt spørge ind til hvordan forurettede oplevede situationen, kan anklageren også underbygge sine argumenter ved at redegøre for retten, hvad der neurobiologisk kan ligge til grund for fragmenteret hukommelse og manglende modstand. Dette kom ligeledes til udtryk i mine feltobservationer.

I bodegasagen (Sag 3) fremgik det hvordan forurettede var meget alkoholpåvirket på gerningstidspunktet og i timerne op til, hvilket blev understøttet af vidneforklaringer og den retsgenetiske undersøgelse. Anklageren argumenterer for, at forurettede var så påvirket, at hun var ude af stand til at modsætte sig. Hertil forklarer forurettede at hun ikke husker noget fra lejligheden ud over at tiltalte på et tidspunkt ligger oven på hende, hvorefter hun forklarer at hun føler sig reddet når politiet kommer. I forhold til, at forurettedes forklaring fremstod fragmenteret, fremhæver anklageren:

”Man kan måske spørge hvorfor forurettede ikke kan huske mere. Det er en meget normal reaktion at kroppen lukker ned ved et overgreb og at man fryser i situationen” (Sag 3).

I det ovenstående fremgår det, hvordan anklageren anvender empati til at hjælpe retten med at forstå, hvad der kan ligge til grund for at forurettedes forklaring fremstår fragmenteret. Dette kom ligeledes til udtryk i (Sag 1) om et overgreb i en toiletbås, hvor anklageren fremhævede, at det ikke er unormalt at have en fragmenteret hukommelse efter et overgreb, da der kan være tale om påført traume. Til at understøtte argumentationen og derigennem forurettedes troværdighed, redegjorde anklageren i begge sager for neurobiologiske reaktioner, med henvisning til Lindekilde og Bramsens artikel om neurobiologiske reaktioner på voldtægt (Lindekilde & Bramsen, 2017). Artiklen blev ligeledes vedlagt som ekstrakt i sagen, som dommerne kunne orientere sig i under domsforhandlingen.

FØLELSESMÆSSIG FREMTONING PÅ GERNINGSTIDSPUNKT

Som tidligere belyst er der flere omstændigheder der kan have en betydning for hvorvidt forurettede opfattes som troværdig, hvortil jeg i det følgende vil fokusere på følelsesmæssig fremtoning på gerningstidspunktet.

I (Sag 2) om et overgreb i en gyde, fremgik det af flere vidner hvordan forurettede fremstod meget følelsesmæssigt påvirket kort tid efter hændelsen. Et vidne, som var en forbipasserende kvinde, forklarer blandt andet hvordan hun sad med forurettede frem til politiets ankomst på gerningsstedet. Vidnet forklarer hvordan hun spurgte direkte ind til om forurettede var blevet voldtaget, hvortil forurettede svarer ja. Et andet vidne beretter ligeledes om, hvordan hun fandt den tiltalte, som stod bøjet over en grædende forurettet, som ikke havde bukser på. Vidneforklaringerne siger dermed noget om forurettedes intuitive reaktion kort tid efter hændelsen. I proceduren fremhævede anklageren forurettedes forklaring som troværdig, da den både kunne understøttes af vidneforklaringer, der berettede om den tilstand de fandt forurettede i, samt de tekniske beviser, der påviste tiltaltes DNA ved forurettedes vaginalåbning, som talte imod tiltaltes forklaring. I nærværende sag fik vidneforklaringer om forurettedes følelsesmæssige fremtoning afgørende betydning, da de bidrog til at styrke forurettedes troværdighed.

I (Sag 5) om ulovlig indtrængen fremhævede anklageren hvordan forurettedes følelsesmæssige fremtoning understøttede forurettedes forklaring. Anklageren fremhævede hvordan forurettede efter hændelsen havde foretaget en række google-søgninger i løbet af dagen om: "Hvad gør man efter en voldtægt, diarreefter traume, svamp og fortrydelsespille, kan man fortryde en anmeldelse? og voldtægt". I proceduren fremhæver anklageren, hvordan den første søgning siger noget om praktikken i forhold til hvad man kan gøre efter et overgreb, hvorefter de efterfølgende søgninger siger noget om en stærk følelsesmæssig påvirkning. Derudover fremhæver anklageren hvordan forurettede kontaktede det ene vidne fra byretten kort efter hændelsen. Hertil fremhæver anklageren at de færreste ville banke på hos en nabo, som de ikke havde en tæt relation til, for at fortælle dem at de lige var blevet voldtaget.

I det ovenstående fremgår det, hvordan anklageren anvender empati til at hjælpe retten med at forstå forurettedes tanker og følelser efter hændelsen. På den måde fremhæver anklageren, hvordan forurettede oplevede hændelsen, som kan sige noget om rationalet bag forurettedes handlinger.

DIVERGERENDE OG MODSTRIDENDE FORKLARINGER HOS TILTALTE

I forbindelse med troværdighedsvurderinger kan det, som tidligere belyst, få en betydning, hvis en forklaring fremstår sammenhængende, detaljeret og konsistent. Dette gør sig både gældende for forurettede og tiltalte. Tidligere belyste jeg hvordan dette kom til udtryk i forurettedes forklaring, hvortil jeg belyste hvordan forklaringer kan fremstå fragmenterede som resultat af påført traume, samt hvordan anklageren kan navigere i dette. I det følgende vil jeg belyse hvordan divergerende og modstridende forklaringer hos tiltalte kan medføre, at tiltale fremstår utroværdig, som derigennem kan bidrage til at styrke forurettedes troværdighed.

I fixerumssagen (Sag 6) fremhæver anklageren hvordan tiltaltes forklaring fremstår utroværdig, fordi han ændrer sin forklaring på afgørende punkter i forløbet. Hertil fremhæver anklageren at tiltalte både i grundlovsforhøret og indledende ved afhøringen i retten nægter at have penetreret forurettede. Hertil forklarer tiltalte indledningsvist, at han havde forsøgt at penetrere forurettede, hvortil forurettede havde udtrykt at tiltalte var for stor, hvorefter han stoppede. Senere i afhøringen forklarer tiltalte, at der skete penetration, og at han mente at det kun var vaginalt. Anklageren fremhæver at tiltalte får et forklaringsproblem ved gennemgang af den retsgenetiske undersøgelse, der påviste tiltaltes DNA både i forurettedes vaginalåbning, indvendigt i vagina og ved endetarmsåbningen, som taler imod tiltaltes indledende forklaring om, at et samleje ikke havde fundet sted. I sagen fremgår det af domsafsigelsen, hvordan det særligt er tiltaltes egne udtalelser der ender med at få ham dømt. Retten begrunder dommen med at tiltalte indledningsvist vedstår sin forklaring om, at der ikke var sket et samleje, som modbevises af den retsgenetiske undersøgelse. Tiltaltes divergerende og modstridende forklaringer medførte dermed at tiltalte fremstod utroværdig, hvortil troværdighedsvurderingen fik en afgørende betydning for sagens udfald.

I bodegasagen (Sag 3) fremgår det ligeledes hvordan modstridende forklaringer gjorde troværdighedsvurderingen central, hvor særligt forløbet op til gerningstidspunktet fik en væsentlig betydning. I sagen forklarer tiltalte at han havde mødt forurettede, der var sammen med en veninde, på en bar, hvor han blev inviteret til at sidde med dem. Tiltalte forklarer, at forurettede boede i samme blok som ham, hvorfor de skulle i samme retning, da stedet lukkede. Da stedet lukkede, fulgte de hjem, hvorefter de ifølge tiltalte tog hjem til ham, hvor forurettede initierede et samleje. Anklageren spørger ind til, om forurettede på noget tidspunkt siger, at hun ikke vil med, hvortil tiltalte svarer, at hvis hun havde det, så ville han ladet hende være. Derudover udtaler tiltalte, at han ikke er typen der henvender sig til nogen, så hvis nogen siger noget andet, så er det løgn. Forurettedes forklaring i sagen tegner et andet billede af forløbet, som ligeledes understøttes af flere vidneforklaringer. Forurettede forklarer, at da hun mødte tiltalte på baren var han sød til at starte med, men blev vulgær, ulækker og alt for nærgående. Flere vidner fra baren forklarer, hvordan tiltalte blev hængende omkring forurettede, selv om han flere gange blev bedt om at gå. Et vidne forklarer ligeledes, at forurettede i et telefonopkald dagen efter havde fortalt, at hun havde sagt til tiltalte ”jeg skal fucking ikke med i din lejlighed”. Anmelderen i sagen forklarer, at han så tiltalte og forurettede komme gående, hvor det ikke så ud til at forurettede gik frivilligt med. Anmelderen forklarer, at han så tiltalte føre forurettede ind i sin opgang, mens forurettede råbte, at han skulle lade

hende være, hvorefter anmelderen ringede 112. I bevisvurderingen om tilstedeværelsen af samtykke lagde retten blandt andet vægt på, at forurettede var så påvirket af alkohol, at hun var ude af stand til at modsætte sig. Derudover blev der lagt vægt på utroværdigheden i tiltaltes forklaring om, at forurettede ikke virkede særligt påvirket, da den stred imod alle vidneforklaringer og den retskemiske undersøgelse, der påviste at forurettede stadig var meget alkoholpåvirket flere timer efter hændelsen. Derudover lagde retten vægt på, hvordan flere vidner havde forklaret, at tiltalte blev hængende omkring forurettede, selv om han flere gange blev bedt om at gå, hvilket sagde noget om tiltaltes forsæt.

INDDRAGELSE AF FORUDGÅENDE HÆNDELSESFORLØB

I forbindelse med fremlæggelse af sagens beviser skal disse som udgangspunkt vurderes i relation til gerningsøjeblikket. Til trods for dette, fremhæver anklageren, at hændelsesforløbet op til hændelsen ofte spiller en stor rolle i bevisvurderingen, da dette siger noget om hvilke tanker og følelser der gjorde sig gældende i forhold til vurderingen af forsæt:

”Hvis man skal vurdere en persons forsæt, så må man jo unægteligt se på, hvad har hans tanker været (...) i umiddelbar forlængelse op til. Du vil have nogle forsvarere, som, det har jeg prøvet i en af de her sager, altså hvor man vil helt tilbage fra, da man mødte hinanden. Og den løbende korrespondance, der havde været, frem til der så skete noget. Jeg kan måske godt forstå forsvareren, fordi hun siger, jamen prøv at høre, han har skrevet med hende, de har sendt kysseting, de har flirtet hele vejen. (...) Det kan være svært at argumentere for, at man ikke skulle have lov til at gøre det. På den anden side bliver det også bare, en meget stor bevisførelse omkring en eller anden relation.” (Bilag 7, linje 455-468)

Anklageren fremhæver, at han delvist kan se behovet for at inddrage spørgsmål om relation og et foregående hændelsesforløb, og understreger samtidig at dette bør begrænses til at være umiddelbart op til hændelsen, da man ellers kan diskutere relevansen. Denne vægtlægning på relationen og forløbet op til gerningstidspunkt går igen i flere af de observerede sager, hvor jeg i det følgende vil fremhæve, hvordan dette kom til udtryk i forsvarerens fremstilling af tiltaltes troværdighed.

7.2. FREMSTILLING AF TILTALTES TROVÆRDIGHED

I det følgende vil jeg belyse, hvordan forsvareren arbejder med at fremstille tiltaltes troværdighed. Hertil vil jeg indledningsvist fokusere på, hvordan empati kommer til udtryk i forsvarsadvokatens arbejde med at skabe trygge rammer i afhøringen. Efterfølgende vil jeg fokusere på, hvordan empati kan anvendes til at hjælpe retten med at forstå begrundelsen og rationalet bag forurettede og tiltaltes forklaring, for derigennem at fremstille troværdighed hos tiltalte. Som tidligere belyst, kan rammerne omkring afhøringssituationen have en betydning for forklaringers troværdighed. Hertil fremhæver forsvareren vigtigheden i at gøre processen så behagelig som mulig:

”Jeg er den type, der ikke vil angribe hende. Altså fordi det giver ikke mening, det giver minuspoint til min klient. Ja. Så man er nødt til at anerkende, at hun føler, hun har været udsat for et overgreb, og måske også har været det. (...) Så jeg prøver faktisk at gøre det, at jeg starter med ligesom at sige, ved du hvad, jeg hedder det og det, og jeg er forsvarer for den og den. Og jeg ved godt, at det er en ubehagelig situation at sidde i, men jeg skal nu en gang stille nogle spørgsmål (...) Og det gør et eller andet sted, altså det jeg gerne vil, det er også at få skabt en stemning, der gør, at hun ikke sidder der og er bange. Fordi så får man nogle ærligere svar omkring det.” (Bilag 9, linje 156-167)

Forsvareren fremhæver, at man kan sikre mere troværdige svar ved at gøre processen så behagelig som mulig. Samtidig fremhæves vigtigheden i at anerkende forurettedes oplevelse af situationen. Da der ofte er tale om påstand mod påstand i voldtægtssager, er det vigtigt at have en forståelse for, hvorfor de forskellige parter i sagen føler og handler som de gør. Her kan empati ligeledes anvendes til at forstå og begrunde rationalet bag henholdsvis forurettede, tiltalte og vidners handlinger. Hos forsvareren kommer dette til udtryk ved, at forsvareren i dialog med tiltalte forholder sig til, at der er en forurettet som føler sig forulempet. Samtidig understreger forsvareren at bare fordi forurettede oplever sagen sådan, er det ikke ensbetydende med at tiltalte skal findes skyldig (Bilag 9, linje 41-45). Forsvareren er dermed opmærksom på hvordan tiltalte fremstår, hvilket ligeledes kommer til udtryk ved at forsvareren i dialog med tiltalte, har et fokus på ikke at protestere imod at tiltalte føres uden for døren under forurettedes forklaring:

”Det snakker jeg faktisk også rigtig meget med ham om. Og siger til ham, prøv at høre her. Det er rigtigt nok, at i retsplejeloven står der, at du har ret til at være til stede. Men er der behov for det, ikke? (...) Fordi hvis vi har en kamp omkring det, til at starte med (...) Så risikerer vi at hun kommer ind, og så tuder hun, og er ked af det, osv. Og det skaber altså et billede hos dem” (Bilag 9, linje 108-114)

Forsvareren anvender dermed empati til at sætte sig ind i forurettedes situation. Ved at navigere i hvordan forurettede oplever situationen, forsøger forsvareren at påvirke hvordan tiltalte fremstår i retten, hvilket kan bidrage til at øge tiltaltes troværdighed. I det ovenstående har jeg belyst, hvordan anvendelse af empati kommer til udtryk i forsvarerens arbejde med at

skabe gode rammer i afhøringsituationen. I det følgende vil jeg fokusere på hvordan forsvareren anvender empati til at fremhæve rationalet bag tiltalte og forurettedes handlinger, for derigennem at fremstille troværdighed hos tiltalte og utroværdighed i forurettedes forklaring.

7.2.1. FREMTILLING AF RATIONALET BAG HANDLINGER

Som tidligere belyst er der flere omstændigheder der kan have en betydning for troværdighedsvurderingen, som ligeledes kan være knyttet til nogle stereotype forestillinger, hvortil jeg i det følgende vil fokusere på hvordan en forudgående relation, flirt eller tegn på gensidighed kan spille ind i fremstilling af troværdighed hos tiltalte.

FORUDGÅENDE FLIRT ELLER TEGN PÅ GENSIDIGHED

I (Sag 1) om et overgreb i en toiletbås, forklarer tiltalte, hvordan der havde været en gensidig flirt tidligere på dagen, men også i perioden forinden. Tiltalte fortæller, at de under en bytur to uger forinden havde flirtet, hvor han udtrykker at forurettede havde lagt op til kys og berøring. På selve aftenen for hændelsen udtrykker tiltalte, at han på et tidspunkt under restaurantbesøget skal på toilettet, hvor han oplever at forurettede følger med. Tiltalte fortæller at hun går med ind i toiletbåsen på herretoilettet, hvorefter de begynder at kysse og berøre hinanden. I proceduren fremhæver forsvareren, at der havde været en gensidig flirtende kontakt mellem forurettede og tiltalte i ugerne forinden såvel som på dagen for hændelsen. Forsvareren understreger, at flirt ikke er ensbetydende med at der var samtykke senere, men fremhæver at forurettedes adfærd har betydning alligevel, da det siger noget om den gensidige kontakt. Derudover argumenterer forsvareren for at forurettede initierer seksuelle forhold ved at følge tiltalte ind på herretoilettet, hvortil forsvareren udtrykker at der skal meget til for at kvinder går på et herretoilet. Forsvareren fremhæver ligeledes at forurettede havde flere muligheder for at sige fra eller bede om hjælp, da et vidne var nede på toilettet i toiletbåsen ved siden af, hvilket hun ikke gjorde. Derudover fremhæver forsvareren at forurettede havde forklaret om en sexistisk arbejdskultur, der gjorde det svært at sige fra, hvortil forsvareren udtaler at mulighederne for at sige fra aldrig har været bedre end nu, i disse tider med #MeToo.

I ovenstående eksempel anvender forsvareren empati ved at fremhæve hvordan denne gensidige flirt i perioden op til og på hændelsestidspunktet kan have medført, at forurettede gennem sin adfærd havde signaleret samtykke, hvorfor tiltalte ikke agerede velvidende. Derudover kommer det ligeledes til udtryk igennem argumentationen om, at der skal meget til, for at kvinder går frivilligt ind på et herretoilet. Forsvareren antyder her at forurettede må have haft et ærinde med at følge efter tiltalte og fremstiller dermed forurettedes forklaring som utroværdig. Samtidig fremhæver forsvareren, at forurettede havde flere muligheder for at bede om hjælp, hvilket hun ikke gjorde. Desuden betvivler forsvareren forurettedes forklaring om en sexistisk arbejdskultur, der kunne have en betydning for at forurettede ikke så det som en mulighed at sige fra. Hertil fremhæver forsvareren, at mulighederne for at sige fra aldrig har været bedre end nu, hvorfor forsvareren anser forurettedes forklaring som utroværdig. Hertil

er argumentationen om forurettedes manglende modstand et eksempel på hvordan der implicit tales ind i en myte der udtrykker at et "rigtigt" offer aktivt modsætter sig.

PÅVIRKNING AF ALKOHOL ELLER STOFFER

Som tidligere belyst kan alkohol eller stofpåvirkning hos forurettede medføre en fragmenteret hukommelse, hvortil det kan blive udfordrende for forurettede at give en sammenhængende forklaring. Derudover er der, som tidligere belyst, nogle myter knyttet til *victimblaming*, om at hvis en forurettet er beruset i gerningsøjeblikket, så er hun delvist ansvarlig ved at have stillet sig selv i den situation. Forurettedes påvirkning af alkohol eller stoffer kan dermed have en negativ indflydelse på troværdighedsvurderingen, som både kan skyldes en hukommelse, der er fragmenteret, såvel som *victimblaming*. I det følgende fremhæver forsvareren et eksempel hvor der var divergerende forklaringer i relation til alkoholindtag:

"Der var der nemlig en, hvor hun bliver spurgt, jamen, havde I drukket noget? Ja, ja, vi havde vel drukket lidt, men det var ikke særlig meget. Men samtidig (...) har jeg behov for ligesom at få konkretiseret, hvad er ikke særligt meget? Nå, men de har måske delt en flaske vin. Okay. Så siger jeg, fordi det er jo sådan, at tiltalte har forklaret, at de i hvert fald drak en tre flasker, eller sådan. Ej det mener hun ikke. Grunden til, at jeg vidste, at det forholdt sig sådan, en ting var at han havde sagt det, men der var faktisk også billeder fra lejligheden, hvor man godt kunne, der stod tomme flasker (...) Så siger jeg, ved du hvad, jeg kan godt forstå man ikke kan huske det. Og så viste jeg hende det, og så sagde jeg. Prøv at se det her billede, ikke? (...) Okay, jamen, det kunne godt være. Og så må jeg sige, det er ikke det, der afgør, om hun er blevet foregrebet (...) Men det viser noget om hendes troværdighed." (Bilag 9, linje 191-202)

I det ovenstående fremhæver forsvareren, hvordan konkretiseringen af alkoholindtag havde en betydning for fremstilling af utroværdighed hos forurettede. Dette havde ligeledes en betydning i (Sag 1) om et overgreb i en toiletbås, hvor forsvareren spurgte ind til forurettedes alkoholindtag. I sagen forklarer den forurettede at der er mange ting hun ikke husker, fordi hun havde fået for meget at drikke, hvilket understøttes af vidneforklaringer om at forurettede var meget påvirket. Anklageren i sagen argumenterede for at forurettede var ude af stand til at modsætte sig grundet alkoholpåvirkning, hvorimod forsvareren argumenterede for at forurettede ikke var påvirket i tilstrækkelig grad til at det kunne være tale om, at forurettede var ude af stand til at modsætte sig. Forsvareren fremhæver at forurettede ved ankomst til restauranten kastede op, men understreger at der her var tale om et fremprovokeret opkast. Hertil udtaler forsvareren, at hun har svært ved at sætte sig ind i, hvorfor man ville fremprovokere et opkast og kommenterer på, at "det åbenbart er en ting som unge gør". I proceduren fremhæver forsvareren ligeledes, at hvis det er rigtigt, at der er så mange ting som forurettede, ikke husker, så er det ligeledes svært at vide med sikkerhed, om forurettede ikke husker selv at have deltaget i det seksuelle i et vist omfang.

Det fremgår af det ovenstående hvordan forsvareren anvender empati til at fremhæve rationalet bag forurettedes handlinger i situationen. Dette kommer til udtryk ved, at forsvareren stiller sig kritisk til forurettedes tilstand ved at fremhæve, at forurettede ikke kastede op naturligt, men at der var tale om en bevidst handling, som forsvareren fremstiller som irrationel. Slutteligt fremhæver forsvareren, at forurettedes alkoholindtag kan have en betydning for, hvad forurettede husker i situationen, hvortil forsvareren fremhæver sandsynligheden for, at der var tale om gensidighed i det seksuelle. Hertil fremstiller forsvareren den forurettedes forklaring som utroværdig, som dermed bidrager til at underbygge argumentet om, at tiltalte ikke handlede velvidende i situationen. I rettens bevisvurdering blev det anerkendt, at forurettede var for fuld til at modsætte sig, og dermed ikke var i stand til at signalere samtykke. Dog vurderede retten at der ikke kunne fældes dom alene af den grund. Hertil vurderede retten, at tiltaltes forklaring var troværdig, i den forstand at han ikke havde ageret velvidende. Det kunne derfor ikke bevises at tiltalte havde handlet med forsæt, hvorfor tiltalte blev frifundet i sagen. I sagen havde troværdighedsvurderingen dermed en afgørende betydning for sagens udfald. Desuden er sagen et godt eksempel på, hvordan både det objektive og subjektive gerningsindhold skal være opfyldt, for at der kan fældes dom.

Ud over det ovenstående eksempel var der flere af de observerede sager hvor påvirkning af alkohol eller stoffer spillede ind i forsvarerens fremstilling af utroværdighed hos forurettede. Hertil udspillede to af de observerede sager, bostedssagen og fixerumssagen, sig i misbrugsmiljøer hvor forudsætningerne for at komme til bunds i hvad, der er foregået, kan være særligt udfordrende (Sag 4 og 6).

I bostedssagen (Sag 4) forklarede tiltalte, at han mødte forurettede på et bosted for socialt udsatte, hvor han var for at mødes med en ven. Tiltalte forklarede, at det var første gang han mødte forurettede, som henvendte sig til ham, fordi han havde alkohol. Tiltalte forklarede, at de først sad ved en bænk udenfor, hvor der var gensidige kys og berøring. På et tidspunkt forlader de bænken og går mod tiltaltes vens værelse. Tiltalte forklarer at den gensidige berøring fortsætter inde på værelset, hvor fem-seks andre mennesker var til stede. Hverken tiltalte eller forurettede kan bekræfte, hvorvidt der var penetration, hvor særligt forurettedes forklaring fremstod fragmenteret grundet kraftig spirituspåvirkning. I sagen forklarer flere vidner, der var til stede i rummet, hvordan forurettede sagde fra, hvortil et af vidnerne bekræfter at hun så den tiltalte penetrere forurettede. Hertil argumenterer forsvareren, at man ikke kan tillægge forklaringen væsentlig betydning, da vidnet ikke nødvendigvis kunne se alt der foregik, da vidnet sad lidt væk fra dem. Derudover fremhæver forsvareren, at vidneforklaringerne generelt bærer præg af at stikke i forskellige retninger, hvortil et af vidnerne var tydeligt påvirket af enten alkohol eller stoffer under afhøringen i retten. Derfor fremhæver forsvareren, at retten må lægge vægt på tiltalte og forurettedes forklaring.

Sagen bar præg af, at der var divergerende forklaringer, hvortil forsvareren særligt forsøgte at fremstille vidneforklaringerne som værende utroværdige. I sagen blev tiltalte dømt for forsøg på voldtægt, hvortil retten på baggrund af vidneforklaringer fandt det bevist, at forurettede var ude af stand til at modsætte sig, og at overgrebet blev stoppet af andre i rummet.

Vidneforklaringerne fik dermed en afgørende betydning for sagens udfald. I voldtægtssager er der sjældent vidner til stede mens selve overgrebet sker, hvilket medfører at det ofte vil være påstand mod påstand. Hertil er forudsætningerne for at komme til bunds i hvad, der er foregået, endnu mere svære i miljøer med misbrug. Hvis der i nærværende sag ikke havde været vidner til stede, er det nærliggende at tænke, at sagen havde haft et andet udfald.

I fixerumssagen (Sag 6) fremhævede jeg tidligere hvordan anklageren argumenterede for tiltaltes utroværdighed, fordi tiltalte ændrede sin forklaring på nogle afgørende punkter. Forsvareren fremhæver derimod, at dette ligeledes kunne skyldes at tiltalte var i tvivl om der skete penetration, da begge parter var meget påvirkede. Indledende i sin procedure sætter forsvareren ligeledes scenen ved at italesætte, at der er tale om en hændelse i et misbrugsmiljø med meget udsatte mennesker. I sagen fremgik det, hvordan forsvareren italesatte, at påvirkning af stoffer kunne have medført at tiltaltes hukommelse fremstod fragmenteret, som kunne være årsagen til at tiltalte ændrede sin forklaring. Ved at anvende empati forsøger forsvareren at fremhæve tiltaltes rationale for at ændre sin forklaring.

FORURETTEDES SEKSUELLE ADFÆRD

Som tidligere belyst eksisterer der nogle voldtægtsmyter der knytter sig til *victimblaming* om, at hvis kvinder udviser en seksuel adfærd er de delvist ansvarlige for deres viktisering. Inddragelse af forurettedes seksuelle adfærd fremgik ligeledes i mine observationer.

I fixerumssagen (Sag 6) indleder forsvareren sin procedure ved at sætte scenen, og italesætter at der er tale om en hændelse i et misbrugsmiljø med meget udsatte mennesker. Forsvareren fremhæver, at man godt kan lægge til grund, at forurettede fik sine stoffer igennem sex, da forurettede havde en historik med at prostituere sig selv for at få adgang til stoffer. Hertil understreger forsvareren at forurettede har ret til at sige fra som alle andre, men fremhæver at det i nærværende sag er sandsynligt, at samlejet blev gennemført med samtykke, fordi forurettede havde brug for stoffer og derigennem samtykkede. I sagen kommer det til udtryk, hvordan forsvareren anvender empati til at begrunde, hvad der kunne ligge til grund for at forurettede samtykkede i situationen, ved at fremhæve forurettedes historik med at prostituere sig selv for at få adgang til stoffer. Dette kan ses som et eksempel på hvordan der implicit kan tales ind i myter om *victimblaming* og hvordan en "rigtig" voldtægt finder sted, ved at forsvareren antyder at forurettede er delvist ansvarlig for sin situation grundet forurettedes seksuelle adfærd.

MISTRO I FORBINDELSE MED PÅSTAND OM VOLDTÆGT

Som tidligere belyst eksisterer der nogle voldtægtsmyter der udtrykker mistro om hvorvidt en voldtægt overhovedet er fundet sted, og som antyder at voldtægtsanklager kan bruges til at opnå hævn mod mænd, samt at kvinder, som siger de er blevet voldtaget, ofte selv har lagt op til sex og derefter fortrudt det (Skov & van Mastrigt, 2021, s. 21-22). Denne myte identificerede jeg ligeledes under mine observationer.

I bodegasagen (Sag 3) fremstod forurettede meget alkohol påvirket, hvilket både blev understøttet af andre vidner og den retskemiske undersøgelse. I proceduren fremhæver forsvareren at forurettede udtrykte over for politiet, at hun var bange for sekundær viktimisering, hvortil forsvareren stiller sig undrende over for forurettedes valg af ord og måde at udtrykke sig på, hvis hun på tidspunktet var så påvirket som hun påstod. Hertil fremhæver forsvareren, at forurettede måske ikke var særligt stolt over den situation, hun havde bragt sig i. I nærværende eksempel fremgår det hvordan der implicit tales ind i en myte der udtrykker mistro om hvorvidt en voldtægt overhovedet er fundet sted, ved at forsvareren antyder at forurettede måtte have fortrudt, hvilket resulterede i en anmeldelse.

I (Sag 5) om ulovlig indtrængen kom det til udtryk ved at forsvareren fremhævede, at forurettedes mulige motiv kunne hænge sammen med at få krav på erstatning. Hertil fremhæver forsvareren, hvordan der forud for hændelsen var et anstrengt forhold mellem forurettede og tiltalte, grundet en byggesag som var gået galt. Hertil skyldte tiltalte 75.000 kr., som han ikke havde tilbagebetalt. Hertil fremhæver forsvareren byggesagen som motiv, da erstatningssummen fra retten svarer til det som tiltalte skyldte. I nærværende eksempel fremgår det, hvordan der implicit tales ind i en myte, der udtrykker mistro, ved at forsvareren antyder at forurettede havde et hævnmotiv med sin anmeldelse.

I fixerumssagen (Sag 6) kom dette til udtryk i proceduren, hvor forsvareren redegjorde for forurettedes mulige motiv ved at anmelde tiltalte, hvortil forsvareren fremhævede, at det var sandsynligt at forurettede havde anmeldt tiltalte for voldtægt, fordi han ikke ville give hende flere stoffer. Derudover fremhæver anklageren, at forurettede kan have fortrudt at have sex med tiltalte, og efterfølgende indgivet en falsk anmeldelse. I nærværende eksempel fremgår det ligeledes hvordan der tales ind i en myte, der udtrykker mistro, ved at forsvareren antyder at forurettede måtte have fortrudt, hvilket resulterede i en anmeldelse.

Af de ovennævnte eksempler fremgår det hvordan forsvareren anvender empati til at begrunde rationalet for, at forurettede skulle have indgivet en falsk anmeldelse, for på den måde at fremstille forurettede som utroværdig.

7.2.2. HIMPATY SOM STRATEGI

I det ovenstående har jeg fremhævet hvordan empati kan anvendes til at forstå rationalet bag forklaringer i retten. Mannes begreb om *himpathy* skal hertil forstås som en forsvarsstrategi, hvor empati anvendes til at forstå voldtægtsanklagede mænds perspektiver, hvor en diskurs om mænds frygt spiller en rolle til at vække sympati og bekymring for den tiltales situation. Himpathy som fænomen kommer ofte til udtryk som en upassende og ofte disproportional sympati over for mænd i forbindelse med voldtægtssager. I feltobservationerne finder jeg, at *himpahty* både er kommet til udtryk i forsvarerens strategi såvel som hos den tiltalte.

I (Sag 1) om et overgreb i en toiletbås, kom *himpathy* til udtryk under tiltaltes sidste udlægning, hvor tiltalte var meget følelsesmæssigt påvirket af situationen, mens han fortalte om hvordan retssagen havde haft direkte betydning for at ham og hans partner havde besluttet at abortere deres barn, grundet en uvis fremtid som sagen medførte. Derudover kom det til udtryk ved at tiltalte fortalte om hvordan sagen ligeledes havde medført at han havde mistet sit job og havde svært ved at få et nyt job efterfølgende, da rygtet havde spredt sig. I løbet af tiltaltes udlægning fremstod en af domsmændene berørt, mens han tørrede sine tårer. Under en retssag skal dommere, som tidligere belyst, så vidt muligt forholde sig objektivt i vurderingen, hvilket ikke kan siges at være tilfældet i nærværende sag, hvor man kan argumentere for at domsmændens tydelige følelsesmæssige reaktion var upassende. Som tidligere belyst endte den tiltalte med at blive frifundet i sagen, da der ikke kunne bevises forsæt. Det kan dermed siges, at strategien muligvis var til tiltaltes fordel, uanset om der var tale om en bevidst strategi eller ej.

I (Sag 5) om ulovlig indtrængen, kom *himpathy* til udtryk både i forsvarerens måde at fremstille tiltalte på, igennem forsvarerens spørgsmål til de indkaldte vidner, såvel som ved tiltaltes sidste udlægning inden domfældelsen. Forsvareren spurgte blandt andet ind til hvilken holdning den tiltalte generelt havde til voldtægt, hvortil tiltalte kom med en omfattende fortælling om hvordan hans forældre blev udsat for overgreb som led i tortur, da de var unge, hvorfor han anskuede voldtægt som tortur. Tiltalte fortalte, hvordan forældrene siden havde søgt politisk asyl i Danmark og hvordan hans opvækst havde været meget præget af forældrenes traume, hvor han siden fik konstateret sekundær traumatisering og PTSD. Forsvareren spurgte ligeledes ind til hvorvidt tiltalte grundet en svær opvækst havde et behov for at drage omsorg for mennesker, hvortil han fortalte om, hvordan han som teenager tog forurettede "under vingen" fordi hun blev mobbet i skolen. Forsvareren fortsatte med samme strategi i afhøringen af et vidne, hvor forsvareren spurgte ind til en fødselsdagsfest, som hun og tiltalte var til nogle uger forinden gerningstidspunktet. Hertil forklarede vidnet, at hun var blevet drugget til festen, hvor tiltalte havde hjulpet hende sikkert hjem. I tiltaltes udlægning inden domfældelsen genfortalte tiltalte, hvordan han aldrig kunne finde på at udsætte nogen for et overgreb grundet hans families historie. Han fortsatte med at fortælle hvordan forurettede havde lykkedes med at ødelægge hans liv og hvordan hans eneste ønske var at blive genforenet med sin familie, få noget hjælp og komme i job, så han kunne blive en god samfundsborger. Derudover refererer han til, at der i Bibelen står, at man skal elske sin næste, som han ville gøre ved at fortsætte sit arbejde med udsatte unge.

I den ovenstående sag kan man argumentere for en disproportionalitet i forsvarerens arbejde med at øge empati for den tiltalte. I løbet af sagen havde forsvareren et gennemgående fokus på at fremstille tiltalte som offer, både som konsekvens af sin hårde opvækst og den langvarige varetægtsfængsling, hvilket blandt andet havde trigget tiltaltes PTSD symptomer. Desuden havde forsvareren et stort fokus på at fremstille den tiltalte som en omsorgsfuld person, både over for forurettede i deres opvækst og over for vidnet, som han havde hjulpet sikkert hjem. Eksemplerne har det til fælles, at de ikke er af direkte relevans for gerningstidspunktet. Hertil kan det diskuteres hvorvidt eksemplerne siger noget om tiltaltes forsæt, hvor jeg vil argumentere for, at det i højere grad bærer præg af at fremstille tiltalte på den bedst mulige måde ved at vække sympati og empati for hans situation. Som tidligere belyst endte tiltalte med at blive dømt i sagen. Det kan dermed siges, at strategien ikke har været til tiltaltes fordel. Dog synes strategien mere fremtrædende i nærværende sag, både grundet tiltaltes udlægning og grundet forsvarerens disproporcionale fokus på tiltaltes opvækst og fremstilling af tiltalte som en person, der drager omsorg for folk omkring sig.

8. DISKUSSION

Som det fremgår af analysen, er der forskellige omstændigheder, der enten kan tale for eller imod forurettedes og tiltaltes troværdighed, hertil er der nogle generelle omstændigheder der kan have betydning, såvel som omstændigheder der er mere specifikke for voldtægtssager. Nogle af de generelle omstændigheder, der fremgår af analysen, indbefatter en sammenhængende, konsistent forklaring samt påvirkning af alkohol eller stoffer, da dette kan have en betydning for, hvad vidnet husker om hændelsen. Hertil kan understøttende beviser og supplerende vidneforklaringer ligeledes bidrage til at understøtte troværdighed. Nogle af de omstændigheder, som er specifikke for voldtægtssager, der fremgår af analysen, indbefatter hvorvidt der har været tegn på modstand, forurettedes følelsesmæssige fremtoning, forudgående flirt eller tegn på gensidighed i det seksuelle og forurettedes seksuelle adfærd.

Det fremgår af analysen, at disse omstændigheder spiller en stor rolle i anklageren og forsvarerens fremstilling af troværdighed. For at fremhæve disse omstændigheder, og derigennem fremstille troværdighed, fremgår det ligeledes, at der er nogle strategier som anklageren og forsvareren kan tage i brug, hvor empati var særligt fremtrædende. Behandlingen af voldtægtssager i retten, er ofte karakteriseret ved at der er tale om påstand mod påstand. Det faktum, at vidnebeviset ofte spiller en central rolle i bevisvurderingen, giver anledning til diskussion om, hvad der kan have en betydning for fremstillingen af troværdighed. Hertil vil jeg argumentere for, at empati har en væsentlig betydning for anklageren og forsvarerens fremstilling af troværdighed. Anklagere og forsvarere kan anvende empati til at tune ind i forurettede og tiltaltes perspektiv, følelser og fortællinger. Empati kan dermed anvendes til at håndtere og navigere i følelser, for eksempel ved at berolige tiltalte, forurettede og vidner, hvilket kan bidrage til at fremkalde troværdige vidnesbyrd. Desuden kan empati hjælpe anklagere og forsvarere ved fremlæggelse af sagens beviser, så de på den måde kan hjælpe retten med at forstå begrundelsen og rationalet bag henholdsvis tiltalte, forurettede og vidners handlinger. Empati har dermed en direkte betydning i forbindelse med anklagere og forsvareres fremstilling af troværdighed. Det fremgår ligeledes af analysen, hvordan *himpathy* kan anvendes som forsvarsstrategi til at skabe forståelse for voldtægtsanklagede mænds perspektiver, hvor diskursen om mænds frygt spiller en rolle i at vække sympati og bekymring for den tiltales situation. I analysen kom *himpathy* til udtryk igennem argumentationen om de alvorlige konsekvenser en domfældelse, herunder stigmatisering, kunne have for tiltalte og tiltaltes families liv. Dermed har *himpathy* ligeledes en betydning for forsvarerens fremstilling af tiltaltes troværdighed.

Stereotype forestillinger om voldtægts betydning for fremstilling af troværdighed forekom ikke lige så fremtrædende i analysen. Samtidig fremgår det af forskning, at voldtægtsmyter med tiden er blevet mere subtile og indirekte og dermed sjældent udtrykkes åbenlyst. Det kan derfor være en udfordring at identificere, om argumentationen i retten taler ind i stereotype forestillinger, som ligeledes kan være en forklaring på, at det ikke fremstår lige så iøjnefaldende i analysen. I det følgende vil jeg derfor rette fokus på hvilken betydning

stereotype forestillinger om voldtægt tillægges af anklagere og forsvarere i fremstillingen af troværdighed. Jeg vil indledningsvist diskutere, hvordan dette kommer til udtryk i anklagerens fremstilling, hvorefter jeg vil diskutere hvordan det kommer til udtryk i forsvarerens fremstilling, hvor jeg vil tage udgangspunkt i de nævnte omstændigheder. Hertil vil jeg særligt fokusere på de omstændigheder, der er specifikke for voldtægtssager, og slutteligt de generelle.

8.1. SPECIFIKKE OMSTÆNDIGHEDER

I forbindelse med anklagerens fremstilling af troværdighed vil jeg argumentere for, at stereotype opfattelser om voldtægt tillægges en betydning, hvilket i analysen særligt kommer til udtryk i anklagerens argumentation om forurettedes manglende modstand og følelsesmæssige fremtoning. Forurettedes modstand tillægges ofte en stor betydning i voldtægtssager. Selv om det rent juridisk er nemmere at bevise, at den tiltalte var klar over hvad pågældende gjorde, hvis forurettede verbalt eller fysisk modsatte sig, kan en anden grund til, at manglende modstand tillægges stor betydning, være myten om, at et "rigtigt" offer aktivt siger fra eller modsætter sig. I analysen fremgår det, hvordan anklageren anvender empati ved at spørge ind til, hvad forurettede tænkte eller følte, frem for at fokusere på forurettedes handlinger i situationen. Implicit tillægger anklageren dermed voldtægtsmyter en betydning, da anklagerens fokus ikke er på tilstedeværelsen af modstand, men derimod på hvordan pågældende oplevede det der skete, for at fremhæve hvorfor forurettede i den pågældende situation ikke følte, at de kunne sige fra eller modsætte sig. Samtidig tillægger anklageren implicit voldtægtsmyter en betydning ved at redegøre for, hvad der rent neurobiologisk kan ligge til grund for forurettedes manglende modstand. Dette tyder på, at anklageren har en forventning om, at dette kan have en indflydelse på hvordan retten vurderer forurettedes troværdighed.

Spørgsmålet om følelsesmæssig påvirkning hos forurettede tillægges ofte en stor betydning i voldtægtssager. Hertil fremgår det af forskning, at der eksisterer nogle forventninger om hvad en normal reaktion på voldtægt er, hvortil forventningen er, at den forurettede vil fremstå følelsesmæssigt påvirket. Fravær af følelser vil derfor stride imod forventningerne, som kan vække mistænkelighed eller skepsis (Ask & Landström, 2010) (Søberg, 2019). Hertil vil jeg argumentere for, at der ved vægtlægning på følelsesmæssig fremtoning implicit tales ind i myter om, hvad der kendetegner et "rigtigt" offer. I analysen fremgår det, hvordan anklageren i (Sag 5) om ulovlig indtrængen fremhævede, hvordan forurettede efter hændelsen havde foretaget en række google søgninger, hvortil anklageren fremhæver hvordan søgninger såsom diarre efter traume siger noget om en stærk følelsesmæssig påvirkning. Hertil tillægger anklageren voldtægtsmyter en betydning, igennem det faktum at der implicit tales ind i dem. Dette tyder på at anklageren er mere eller mindre bevidst om, at der eksisterer nogle antagelser om, hvordan en forurettet bør reagere og agere i en given situation, som kan have en betydning for rettens bevisvurdering.

I forbindelse med forsvarerens fremstilling af troværdighed vil jeg argumentere for, at stereotype opfattelser om voldtægt ligeledes tillægges en betydning, hvilket i analysen både kommer til udtryk i forsvarerens argumentation om forudgående flirtende adfærd og tegn på gensidighed samt forurettedes seksuelle adfærd. Spørgsmålet om, hvorvidt forurettede udviste en forudgående flirtende adfærd, tillægges ofte en stor betydning i voldtægtssager, hvor forløbet op til hændelsen tillægges en betydning. Dette er til trods for, at sagens beviser som udgangspunkt skal vurderes i umiddelbar relation til gerningsøjeblikket, som ligeledes fremgår af lovens forarbejder (LFF 2020-11-11 nr 85, 2020). På den ene side kan der argumenteres for at inddragelsen af spørgsmål om et forudgående hændelsesforløb er relevant, da det kan sige noget om hvilke tanker og følelser der gjorde sig gældende i forhold til vurderingen af forsæt. Omvendt bør inddragelsen af tidligere hændelsesforløb begrænses til at være umiddelbart op til hændelsen, da relevansen ellers kan diskuteres. I så fald bliver formålet i højere grad at fremstille utroværdighed hos forurettede frem for at bevise forsæt. Samtidig rejser dette et spørgsmål om, hvorfor flirtende adfærd tilsyneladende tillægges en stor betydning i forhold til forurettedes utroværdighed. Med denne type spørgsmål antyder forsvareren at den forurettede igennem sin flirtende adfærd har gjort noget for at bidrage til hændelsen, hvortil der implicit tales ind i nogle myter som knytter sig til *victimblaming*.

Tilsyneladende tillægges spørgsmål om forurettedes seksuelle adfærd en betydning, hvor forløbet op til hændelsen ligeledes kan få en betydning. Hertil fremgår det af Retsplejeloven, at bevisførelse om forurettedes tidligere seksuelle adfærd kun må tillades, hvis det kan have væsentlig betydning for sagen, hvortil det i praksis er dommeren der sætter grænsen for hvilke spørgsmål der er tilladt (Retsplejelovens § 185, stk. 2). Paragraffen begrænser dermed denne type spørgsmål uden at forbyde dem helt. Relevansen af denne type spørgsmål i voldtægtssager kan dog diskuteres. I analysen fremgik det af fixerumssagen (Sag 6) hvordan forsvareren spurgte ind til forurettedes historik med prostitution. Forsvareren argumenterede for, at der ikke kunne være tale om voldtægt, hvilket blev begrundet med at forurettedes historik med prostitution gjorde det sandsynligt, at forurettede prostituerede sig selv for at få adgang til stoffer, og derfor samtykkede. Denne type spørgsmål er meget problematiske, da de ikke siger noget om samtykke, da tidligere prostitution ikke er ensbetydende med, at der var samtykke i den pågældende situation. Formålet er derfor i højere grad at fremstille utroværdighed hos forurettede. Med denne type spørgsmål taler forsvareren implicit ind i nogle myter om *victimblaming* og hvordan en "rigtig" voldtægt ser ud.

Det fremgår hvordan forsvareren tillægger disse stereotyper en betydning, da det faktum, at der tales ind i myterne, samtidig tyder på at forsvareren er mere eller mindre bevidst om, at der eksisterer nogle antagelser om hvordan en "rigtig" voldtægt ser ud og hvordan en forurettet bør agere i en given situation, som kan have en betydning for hvordan retten vurderer troværdighed. Ved at forsvarsadvokater tillægger flirtende adfærd og tegn på gensidighed samt forurettedes seksuelle adfærd en betydning for forurettedes utroværdighed, bidrager det samtidig til at holde nogle stereotyper i live, da det tegner et billede af, at den forurettede har en moralsk tvivlsom karakter og derfor delvist selv er ansvarlig. På den måde fremstilles de forurettede samtidig som ikke "ideelle" ofre.

8.2. GENERELLE OMSTÆNDIGHEDER

Som jeg indledte diskussionen med, er der forskellige omstændigheder som kan tale for eller imod forurettede og tiltaltes troværdighed. I det ovenstående har jeg fokuseret på de omstændigheder som er specifikke for voldtægtssager, hvortil jeg har draget dem i relation til stereotype opfattelser om voldtægt. Det kan yderligere diskuteres, hvorvidt de generelle omstændigheder, ud over at sige noget om et vidnes generelle troværdighed, ligeledes taler ind i nogle stereotyper, når de ses i kontekst til voldtægtssager. Hertil vil jeg i det følgende fremhæve forurettedes påvirkning af alkohol.

Spørgsmål om forurettedes indtagelse af alkohol eller stoffer tillægges ofte en betydning i voldtægtssager. Det fremgår af forskning, at påvirkning af alkohol eller stoffer kan sige noget om et vidnes generelle troværdighed, da dette kan have en betydning for hvor godt de husker hændelsen (Magnussen, 2009). Samtidig kan det diskuteres, hvorvidt påvirkning af alkohol eller stoffer ligeledes taler ind i nogle myter, som knytter sig til *victimblaming*. I analysen fremgik det af (Sag 1) om et overgreb i en toiletbås, hvordan forsvareren stillede sig kritisk til forurettedes tilstand, ved at fremhæve at forurettede ikke kastede op naturligt, men at der var tale om en bevidst handling som forsvareren fremstiller som irrationel. Derudover fremhævede forsvareren, at forurettedes alkoholindtag ligeledes kunne have en betydning for hvad forurettede kunne huske i situationen, hvortil forsvareren fremhævede sandsynligheden for, at der var tale om gensidighed i det seksuelle. Hertil fremgår det, hvordan spørgsmål om alkoholindtag kan sige noget om et vidnes generelle troværdighed. Ved at forsvareren fokuserer på at forurettedes opkast var en bevidst handling, tales der implicit ind i myter om *victimblaming*, da det samtidig tegner et billede af, at den forurettede har en moralsk tvivlsom karakter og derfor delvist selv er ansvarlig.

I det ovenstående fremgår det således, hvordan anklagere og forsvarere tillægger de voldtægtsspecifikke omstændigheder, såvel som de generelle omstændigheder, betydning i forbindelse med fremstilling af troværdighed. Samtidig fremgår det af diskussionen, at anklagere og forsvarere ligeledes tillægger stereotype opfattelser om voldtægt en betydning, igennem det faktum at de navigerer og taler ind i dem, hvilket tyder på at de er mere eller mindre bevidste om at disse stereotyper eksisterer, og at det i sidste ende kan have en betydning for rettens bevisvurdering. Derudover vil jeg fremhæve, at når de omstændigheder, som bevisvurderingen centrerer sig om, taler ind i stereotyper og myter om voldtægt, medfører det at rammen for, hvordan man vurderer troværdighed, bliver funderet i disse stereotyper. Samtidig er det svært at forestille sig at fremlæggelsen af sagens beviser kan foregå fuldkommen frit for stereotyper. Med hensyn til tiltaltes retssikkerhed, bliver forsvareren samtidig nødt til at fremhæve sandsynligheden for, at tiltalte ikke har ageret velvidende i situationen og dermed ikke har haft forsæt. Samtidig bliver forsvareren nødt til at forholde sig til sandsynligheden for, at der har været tale om et samleje gennemført med samtykke, hvor der er sket nogle ting efterfølgende, som får forurettede til at revurdere hændelsen. Det er dermed en udfordrende balance, som forsvareren navigerer i, da de omstændigheder som forsvareren fremlægger for retten, kan være relevante, selv om de på samme tid taler ind i nogle stereotype opfattelser om voldtægt.

9. KONKLUSION

Nærværende speciale har haft til formål at undersøge, hvordan rettens aktører arbejder med at fremstille forurettede og tiltaltes troværdighed ved behandling af voldtægtssager i retten. Hertil har jeg haft et fokus på hvilken betydning empati og stereotype opfattelser om voldtægt har for fremstillingen af troværdighed. Det er ofte en udfordring at løfte bevisbyrden i voldtægtssager, da der ofte er manglende vidner og beviser, som medfører at der ofte vil være tale om påstand mod påstand. Bevistemaet handler typisk ikke om, hvorvidt et samleje har fundet sted, men derimod om, hvorvidt samlejet blev gennemført med samtykke eller ej. Hertil spiller vidnebeviset ofte en central rolle, hvor troværdighedsvurderingen af henholdsvis forurettede og tiltalte bliver afgørende. Der er forskellige omstændigheder, som enten kan tale for eller imod forurettede og tiltaltes troværdighed. Disse indbefatter både generelle omstændigheder og omstændigheder, der er mere specifikke for voldtægtssager. Anklageren og forsvarerens fremstilling af troværdighed centrerer sig om disse omstændigheder. Anvendelsen af empati har en direkte betydning for hvordan de iscenesætter troværdige vidnesbyrd ved at berolige forurettede, tiltalte og vidner, såvel som ved at hjælpe retten med at forstå begrundelsen og rationalet bag henholdsvis forurettede, tiltalte og vidners handlinger. På den måde kan anklagere og forsvarere hjælpe dommere med at vurdere samtykke, forsæt og troværdighed på et mere oplyst grundlag. Anvendelsen af empati kan dermed bidrage til at oplyse dommere, så de ikke dømmer på baggrund af manglende viden om de pågældendes situationer. Dette er dog ikke ensbetydende med at anvendelsen af empati fjerner risikoen for bias. Hertil er *himpathy* et eksempel på en forsvarsstrategi, der, igennem en diskurs om mænds frygt for at blive anklaget for voldtægt, implicit taler ind i stereotype forestillinger om voldtægt. Ved at anvende *himpathy* som strategi kan forsvareren vække sympati og bekymring for den tiltales situation og dermed anvende empati til at hjælpe retten med at forstå tiltaltes alvorlige situation.

Troværdighedsvurderingen vil uomtvisteligt bære præg af en subjektiv tolkning, som medfører, at vurderingen kan variere, afhængigt af hvem der vurderer. Hertil kan man ikke komme uden om, at stereotype forestillinger om voldtægt kan have en betydning for hvordan troværdighed vurderes. Forsvarere og anklagere skal derfor tage højde for, at dommere og særligt domsmænds opfattelse af "normal" adfærd og hvordan en "normal" voldtægt ser ud kan have indflydelse på bevisvurderingen. Stereotype opfattelser om voldtægt vil dermed have en vis tilstedeværelse i retslokalet, som forsvareren kan søge at udnytte på en implicit måde, hvilket både kan være af taktiske eller etiske årsager, hvorfor det for anklageren kan være hensigtsmæssigt at adressere disse stereotyper, for derigennem at afdæmpe virkningen af dem. I fremstillingen af troværdighed tillægger anklagere og forsvarere derfor myter og stereotype forestillinger om voldtægt en betydning igennem det faktum, at de navigerer og taler ind i dem. Dette vidner om at de er mere eller mindre bevidste om at disse stereotyper eksisterer, og at de kan have en betydning for rettens bevisvurdering.

Samtidig er det væsentligt at fremhæve, at det faktum, at der tales ind i disse stereotyper, ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at man er underlagt disse forestillinger, da det samtidig kan være udtryk for en reel bevistvivl. Af hensyn til tiltaltes retssikkerhed bliver forsvareren nødt til at fremhæve sandsynligheden for tiltaltes uskyld, herunder sandsynligheden for, at tiltalte ikke havde forsæt, eller sandsynligheden for, at der har været tale om et samleje gennemført med samtykke, hvor forurettede enten ikke kan huske eller lyver om hændelsen. Der kan dermed være tale om en situation som stemmer overens med nogle stereotype forestillinger om, hvad der kendetegner et "rigtigt" offer eller en "rigtig" voldtægt, hvor der juridisk set, ikke har været tale om en voldtægt, hvor den forurettede påstår, at det var voldtægt, selvom det ikke var tilfældet. Disse situationer, som stereotyperne beskriver som almindelige, kan derfor forekomme, selv om forskning tyder på at de er sjældne. Denne sandsynlighed skal forsvareren fremhæve, hvorfor det bliver forsvarerens opgave at så denne tvivl hos dommerne. Det er derfor svært at forestille sig at fremlæggelsen af sagens beviser kan foregå fuldkommen frit for stereotyper, da de omstændigheder, som forsvareren fremlægger for retten, i visse tilfælde kan være relevante, selv om de på samme tid kan stemme overens med stereotype opfattelser om voldtægt.

Stereotype forestillinger og myter om voldtægt spiller dermed en rolle i forbindelse med behandling af voldtægtssager i retten. Dette kan være meget problematisk, da det implicit kan bidrage til at holde stereotyper i live. Samtidig kan stereotyperne implicit have en betydning for hvordan sager føres og afgøres i retten. Derfor er det vigtigt at særligt anklagere og dommere er opmærksomme på, at selv om stereotype forestillinger i stigende grad anses som socialt uacceptable og dermed illegitime, så eksisterer de stadig og kan have en betydning for praksis i forbindelse med troværdighedsvurderingen.

LITTERATURLISTE

- Abrams, K. (2010). Empathy and Experience in the Sotomayor Hearings. *Ohio Northern University Law Review*, s. 263-286.
- Aalborg Universitet. (2023). *Clauudia lancerer ny AI transskriptionsløsning til forskere: Aalborg Universitet*. Hentet den 2. maj 2024 fra: <https://www.aau.dk/clauudia-lancerer-ny-ai-transskriptionslosning-til-forskere-n97793>
- Amnesty International. (2019). »Giv os respekt og retfærdighed!« Adgang til retfærdighed for kvindelige voldtægtsoverlever i Danmark. Amnesty International.
- Andersen, L. B., Hansen, K. M., & Klemmensen, R. (2012). *Metoder i Statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Antoft, R., & Salomonsen, H. H. (2013). Det kvalitative casestudium: introduktion til en forskningsstrategi. I R. Antoft, & e. al., *Håndværk og horisonter; tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Ask, K., & Landström, S. (2010). Why Emotions Matter: Expectancy Violation and Affective Response Mediate the Emotional Victim Effect. *Law and human behavior*, 2010-10, Vol.34 (5), s. 392-401.
- Balvig, F., Laursen, B., Sten Madsen, K., Martinussen, M. E., & Sidenius, K. (2009). *Voldtægt der anmeldes; Del I: Undersøgelsens fokus, metode og grundmateriale*. Det Kriminalpræventive Råd.
- Barbalet, J. M. (1998). Emotion and rationality. I J. M. Barbalet, *Emotion, Social Theory, and Social Structure A Macrosociological Approach* (s. 29-61). Cambridge University Press.
- Baumbach, T., & Elholm, T. (2022). *Strafferettens almindelige del - Det strafferetlige ansvar*. Djøf Forlag.
- Betænkning nr. 1574. (2020). *Straffelovrådets betænkning om en frivillighedsbaseret voldtægtsbestemmelse*. Justitsministeriet.
- Bladini, M. (2013). *I objektivitetens sken - en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål*. Makadam förlag.
- Bladini, M., Uhnöo, S., & Wettergren, Å. (2023). It sounds like lived experience' - On empathy in rape trials. *International Journal of Law, Crime and Justice*, s. 1-14.
- Brownmiller, S. (1975). *Against our will: Men, women and rape*. Fawcett.
- Burt, M. R. (1980). Cultural Myths and Supports for Rape. *Journal of Personality and Social Psychology* 1980, Vol. 38, No. 2, s. 217-230.
- Christie, N. (1986). The Ideal Victim. I A. E. Fattah, *From Crime to Policy to Victim Policy – Reorienting the Justice System* (s. 17-30).
- Cuff, B. M., Brown, S. J., Taylor, L., & Howat, D. J. (2016). Empathy: A Review of the Concept. *Emotion Review*, s. 144–153.
- Hansen, S. B., & Pedersen, M. L. (2022). *Anmeldelsestilbøjelighed i sager om vold og seksualforbrydelser En undersøgelse af omfanget af og årsager til at borgere undlader at anmelde kriminalitet*. Justitsministeriets Forskningskontor.

- Justitsministeriet. (2016). *Respekt for voldtægtsofre*. Justitsministeriet: Politi- og Strafferetsafdelingen.
- Justitsministeriet. (2020). *Aftale om politiets og anklagemyndighedens økonomi 2021-2023*. Justitsministeriet.
- Justitsministeriet. (2023a). *Besvarelse af spørgsmål nr. 103 (Alm. del) fra Folketingets Retsudvalg*. Hentet den 2. maj 2024 fra: <https://www.ft.dk/samling/20231/almdel/reu/spm/103/svar/1990714/2769839.pdf>
- Justitsministeriet. (2023b). *DNA-beviset i straffesager*. Rigsadvokatmeddelelsen.
- Københavns Vestegns Politi. (2022). *Nyheder*. 29-årig mand idømt forvaring for overgreb. Hentet den 2. maj 2024 fra: <https://politi.dk/koebenhavns-vestegns-politi/nyhedsliste/dom/2022/06/08>
- Kristiansen, S. (2007). Etik og feltarbejde - udfordringer og dilemmaer i sociologisk praksis. I R. Antoft, M. H. Jacobsen, A. Jørgensen, & S. Kristiansen, *Håndværk & Horisonter - tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Krogstrup, H. K., & Kristiansen, S. (2015). *Deltagende Observation*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Langsted, L. B., & Waaben, K. (2015). Tilregnelser. I *Strafferettens almindelige del - Ansvarslæren* (s. 160-191). Karnov Group.
- Laudrup, C., & Rahbæk, H. (2006). *Var det voldtægt? En undersøgelse af menneskerettigheder og voldtægtssager i Danmark*. Center for Voldtægtsofre.
- Laudrup, C., Laursen, B., Sidenius, K., Balvig, F., Martinussen, M.-B. E., & Madsen, K. S. (2010). *Voldtægt der anmeldes.. Del VI: Voldtægtsanmeldelsers vej gennem retssystemet*. Det Kriminalpræventive Råd.
- LFF 2020-11-11 nr 85. (2020). *Forslag til lov om ændring af straffeloven (Samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse)*. Justitsministeriet.
- Lindekilde, N., & Bramsen, R. H. (2017). *En neurobiologisk forståelse af voldtægtsramtes reaktioner*.
- Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1994). *Rape Myths: In Review*. Psychology of Women Quarterly, 18(2).
- Magnussen, S. (2009). *Vidnepsykologi - Pålidelighed og troværdighed i dagligliv og retssal*. Forlaget Klim.
- Manne. (2020). *Entitled: How Male Privilege Hurts Women*. Crown Publishing Group (NY).
- Manne, K. (2017). *Down Girl: The Logic of Misogyny*. Oxford University Press.
- Möller, A., Söndergaard, H. P., & Helström, L. (2017). Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica Volume 96, Issue 8*, s. 901-1030.
- McMahon, S., & Farmer, G. L. (2011). An Updated Measure for Assessing Subtle Rape Myths. *Social Work Research Vol. 35, No. 2 (June 2011)*, s. 71-81.
- Pedersen, M. L., & Balvig, F. (2023). *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet; Offerundersøgelserne 2005-2022*. Justitsministeriets Forskningskontor.

- Rigsadvokaten. (2023). *Anklagerfaglige fokusområder i retspraksis; Opsamling på det anklagerfaglige fokusområde om den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse (nykriminaliseringen)*. Anklagemyndigheden.
- Rigspolitiet. (2017). *Nyheder*. Selvom det startede godt, kan det stadig være voldtægt. Hentet den 2. maj 2024 fra: <https://politi.dk/rigspolitiet/nyhedsliste/selvom-det-startede-godt-kan-det-stadig-vaere-voldtaegt/2017/10/06>
- Rigspolitiet. (2020). *Kriminalitetsramte borgeres tilfredshed med politiet*.
- Riis, O. (2018). Kvalitet i kvalitative studier. I M. H. Jacobsen, & S. Q. Jensen, *Kvalitative udfordringer* (s. 345-373). Hans Reitzel.
- Søberg, T. (2019). Troværdighedsbedømmelsen i voldtægtssager. *Tidskrift for Kriminalret, Karnov Group*.
- Søberg, T., Baumbach, T., & Minke, L. (2021). *Voldtægtssagen - Retssystemets Akilleshæl; Teori og Praksis*. København: Djøf Forlag.
- Schwendinger, J. R., & Schwendinger, H. (1974). Rape Myths: In Legal, Theoretical, and Everyday Practice. *Crime and Social Justice, Spring-Summer 1974, No. 1 (Spring-Summer 1974)*, s. 18-26.
- Skov, M., Mastrigt, S. V., & Jensen, A. V. (2021). Comparing Rape Myth Acceptance Among Police Trainees and Medical Students: A Preliminary Danish Validation of the Updated Illinois Rape Myth Acceptance Scale. *Violence Against Women*.
- Smith, E. (1986). *Vidnebeviset - En vurdering af afhøringsmetoder og vidneforklaringer*. Gads Forlag.
- STRAF20. (2024). *STRAF20: Anmeldte forbrydelser og sigtelser efter overtrædelsens art, anmeldte og sigtede og tid*. Hentet den 2. maj 2024 fra Danmarks Statistik: www.statistikbanken.dk/STRAF20
- STRAF40. (2024). *STRAF40: Strafferetlige afgørelser efter køn, overtrædelsens art, afgørelsestype og tid*. Hentet den 2. maj 2024 fra Danmarks Statistik: www.statistikbanken.dk/STRAF40
- STRAF5. (2024). *STRAF5: Ofre for anmeldte forbrydelser efter overtrædelsens art, køn og tid*. Hentet den 2. maj 2024 fra Danmarks Statistik: www.statistikbanken.dk/STRAF5
- STRAF61. (2024). *STRAF61: Afgjorte biforhold efter overtrædelsens art, afgørelsestype og tid*. Hentet den 2. maj 2024 fra Danmarks Statistik: www.statistikbanken.dk/STRAF61
- Uhnø, S. (2022). Could it be my son? – Strategic empathy work in rape trials. *Could it be my son? – Strategic empathy work in rape trials*. The Nordic Criminology Blog, The Nordic Research Council for Criminology (NSfK).
- Wettergren, Å., & Bergman Blix, S. (2016). *Empathy and objectivity in the legal procedure: the case of Swedish prosecutors*. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 17:1, 19-35.

BILAGSOVERSIGT

Bilag er sendt til vejleder og indbefatter følgende bilag:

- Bilag 1: Detaljeret oversigt over dataudtræk
- Bilag 2: Retslisteoversigt
- Bilag 3: Kodede feltnoter
- Bilag 4: Interviewguide med anklager
- Bilag 5: Interviewguide med bistandsadvokat
- Bilag 6: Interviewguide med forsvarer
- Bilag 7: Kodet interview med anklager
- Bilag 8: Kodet interview med bistandsadvokat
- Bilag 9: Kodet interview med forsvarer